Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ЕРА, 28 октябрь, 1976 шу. • № 131 (5642). • Мах 2 кеп.

СССР Лакхехьарча Совета сесси

27 октябре Москве, йоккхача Кремлевски Двореце болх бе йолаеннай нийсазлагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета пхелагIа сесси.

Iуйрийна 10 сахьат даьлча председателал деш Къамий Совета В. П. Рубен а волаш хьайийллар СССР Лакхехьарча Совета Союза Советен Къамий Советен цхьана я хьалхара заседани.

ЧIоагIа, дIаьхдаь тIоараш детташ, ура а гIайтта депутаташеи хьаьшашеи тIаийцар новкъостий: Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, К. Ф. Катушев, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, Я. П. Рябов.

Депутаташа массава раьза а волаш сессе ден повестка, хIаьта иштта цуи балха порядок чIоагIийир.

Сессе повестка тIа да ер дешаш:

1. Украински ССР-гарча, Грузински ССР-гарча, Литовски ССР-гарча СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместителех.
2. 1976 — 1980 шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара паччахьалкхен пхе шерарча планах.
3. 1977 шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара паччахьалкхен планах.
4. 1977 шерарча СССР паччахьалкхен бюджетахи 1975 шерара СССР паччахьалкхен бюджет кхоачашъярахи.
5. «Историен культуран памятникаш лорадарахи парех пайда эцарахи» долча СССР Закона проектах.
6. Кхалнаьха къахьегамен бытен дешашта, иоанолаеи бераллеи лорадара дешашта йола комиссеш вIашагIйохкарах.
7. СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чIоагIдарах.

(ТАСС).

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Пленумах бола

ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

1976 шера 26 октябре КПСС Центральни Комитета Пленумо дIахо дийцар 1976—1980 шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен пхе шера планах, 1977 шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен планах, 1977 шера йолча Паччахьалкхен бюджетах, 1975 шера СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярах дола дешаш.

Цу дешаех хиннача пренешка къамаьлаш дир: нн. Г. В. Романова — КПСС Ленинградски обкома хьалхарча секретара, Ш. Р. Рашидова — Узбекистана Компарте ЦК хьалхарча секретара, А. В. Коваленкос—КПСС Оренбургски обкома хьалхарча секретара, Р. Ф. Горожаевас — Ростовски областа «Золотаревский» яхача совхоза хьажкIаш лелаеча звенон звеньевойс, М. Г. Гапурова — Туркменистана Компарте ЦК хьалхарча секретара, П. Ф. Ломакос — СССР сийрда бесаш долча металлурге министра, Ф. Т. Моргуна—Украина Компарте Полтавски обкома хьалхарча секретара, В. К. Месяца — СССР юрта боахама министра, Г. И. Марчука — СССР Iилмай Академе вице-президента, СССР Iилмай Академе Сибирски отделене председатела, Г. Л. Михайлова — В. А. Малышева цIерагIча транспортни машиностроене Харьковски завода токара, А. Э. Восса — Латве Компарте ЦК хьалхарча секретара, К. Н. Руднева — приборостроене, автоматизаце средствайи управлене системайи министра.

Дийцача дешаех КПСС ЦК Пленумо тIаийцар кепайоазон тIа арабоаха боагIIаш бола соцам.

КПСС ЦК Пленумо къоастадир организационни дешаш.

Пленумо КПСС ЦК секретаралла хержар нов. Я. П. Рябов.

КПСС ЦК кандидаташ болчара Пленумо членалла баьхар нн. В. А. Карлов, К. Н. Беляк, Ф. Т. Моргун.

Цу тIа ший болх чакхбаьккхар Центральни Комитета Пленумо.

1976—1980 ШЕРАШКА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГIАБОАЛАБАРА ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПХЕ ШЕРА ПЛАНА, 1977 ШЕРА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГIАБОАЛАБАРА ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПЛАНА, 1977 ШЕРА ЙОЛЧА СССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТА ПРОЕКТЕХ БОЛА

КПСС ЦК ПЛЕНУМА СОЦАМ

Керттерча даькъе мога а йойла СССР Лакхехьарча Совета сессе ювцара дIачу а лойла 1976—1980 шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен пхе шера плана, 1977 шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен плана, 1977 шера йолча СССР Паччахьалкхен бюджета проекташ.

БIарччеи биззаи къоабалболба парте XXV съезда оттаяь социально-экономически программеи арахьарча политика никъи дIахьош КПСС ЦК Политбюро баь болх, укх Пленуме КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева даьча къамаьлацара положенеши выводаши.

Союзни республикай компартей ЦК, парте краевойи областнойи комитеташта, ерригача партийни организацешта тIадуллалда 1976 шера заданеш толаме кхоачашъелга, 1977 шера халкъбоахама плани бIарчча пхе шера плани хаьдда кхоачашъелга Iалашдергдола чакхдаханза даргдоаца гIулакхаш чакхдоахилга. Къаьстта теркам тIабахийта беза производственни коллективаша встречни планаши доккхагIдола социалистически декхараши тIаийдара а кхоачашдара а. Советски, боахамий органий, профсоюзнии комсомольскии организацей, къахьегама коллективай низаш тIадахийта деза халкъа боахама дерригача доакъошка общественни производства эффективности балха дикали ма-могга айяра декхараш кхоачашдара. Iилма-технически прогресс сихъяра, хьалха латтача опытах кхы а шерагIа пайда эцара, къахьегама овсарле лакхъяра, продукци дукхагIа арахецара, цун ассортименти дикали тоаяра, халкъа эша товараш дукхагIа хьадара оарцагIа яха еза ерригa йолаш йола резерваши торонаши. Къахьегама, материальнии финансовии ресурсаех пайда дикагIа эцилга, цар кхом белга, капитальни вложеней эффективность лакхъелга тIагIертта чакхдаха деза.

КПСС Центральни Комитета Пленумо коммунисташ, комсомольцаш, берригa къахьегамхой тIахьех иттлагIча пятилетка заданеш толаме кхоачашъяра йола социалистически яхь кхы а шерагIа йоаржае, из дарца Советски паччахьалкхен экономически низ дIахо чIоагIбелга, халкъа вахара хьал-торони культураи боарам хадданза лакхлулга Iалашде.

1976 ШЕРА 25 ОКТЯБРЕ НОВКЪОСТА Л. И. БРЕЖНЕВА КПСС ЦК ПЛЕНУМЕ ДАЬ КЪАМАЬЛ

Новкъостий! Парте XXV съезд хинначул тIехьагIа сел дукха ха ьнняц — бархI бутт гаргга. Цхьабакъда из ха кхоачамболаш хилар миллионаш болча наьха опытагIа, вахара практикагIа партийни решенеш геттара нийса оттаяь хилар кхетадара.

XXV съездо белгалбаьча парте наькъо мехка экономически потенциал цахаддаш дегIаухилга, социалистически общественни отношенеш эртайоахаш тоаелга, коммунизмага вай дIахо дIахьалхашка долхилга Iалашду. ХIара советски сага хьаштаташца ювзаенна йола мехка хьалхашка латта эггара актуальнегIа йола проблемаш къестаяра тIаберзабаь ба из. Цудухьа парте чурен арахьарен политика иштта чIоагIа къоабалъяь хьаллоац берригача коммунисташа, дерригача советски халкъо. Цудухьа городашкарчеи юрташкарчеи къахьегамхой дулхах-цIийх лета гIулакх а хинна дIаэттал съезда решенеш кхоачашъелга. Советски нах тешаш ба шоай партех, хIаьта гIулакхаца, хьинаре къахьегарца из хьа а хьокх. (ТIоараш тох).

ХIанзара ЦК пленум вай ерригача партена, вай дерригача советски халкъа къаьстта лоархIам болаш я. Нагахьа санна съездо «1976—1980 шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара керттера лосташ чIоагIдаьдале, хIанз вай цхьаькха гIа баккха безаш да — иттлагIча пхе шера планага хьежа.

Цунца цхьана Пленуме ювцаргья 1977 шерара плаци бюджети.

Политбюро указанеш ларде а лувцаш, Министрий Советой Госпланой пхе шерарчеи шера йолчен планий проекташ тоаеш цIенхаштта болх баьб.

Цунца цхьана КПСС ЦК Политбюрон Секретариатеи заседанешка йийцай дуккха йоккхий халкъбоахама проблемаш ТIаийдаьча соцамаш тIа белгалдаьд де дезаш дола хоадамболлаш дола гIулакхаш. Уж чакхдахаре пхе шера план толаме кхоачашъяра кхы тIа а торонаш хьаелларгья.

— Новкъосташа Н. К. Байбаковеи В. Ф. Гарбузовеи яьча докладаша хьагойт укх гарггарча пхе шера вай даха деза мулаш, хьайовзийт иттлагIча пятилеткан хьатIадоагIача боахамя шерен керттера башхалонаш.

Вай декхар, ЦК Пленума декхар сенах латт аьлча, эггара хьалха из латт ювца оттаяьча проектай, мохк социально-экономически даькъе дегIабоалабара партийни установкашца мел тарлуш я хьожаш политически оагIорахьара мах барах.

ДIахо, вай декхар сенах латт аьлча, из латт халкъбоахама планаш кхоачашъяра эффективнегIа йола тактика белгалъярах. ХIаьта из да балха лоархIамегIйола участкаш хьагучаяха а хоадамболлаш белгалъе а вай декхарийла да яхилга, партийни, советскии боахамеи органий теркам дукхагIа тIабохийтилга дIадеха, партеи халкъеи низаш дукхагIа тIадерзаделга дIадеха пхе шера а шера йолча а планий моттигаш белгалъе еза яхилга.

Партийни комитетий, берригача коммунистий практически балха тIа денале программа, къахьегамхой политический къахьегамеи хьинар кхы а чIоагIагIа айдара тIаберзабаь беча организаторскии кхетамеи балха ларде ювша еза Пленума решенеш.

Цунца дувзаденна сайна хетача цхьадолчарех дувца безам бар са. Пятилетка проекта бIарчча хьайцача мах барца дIаволалургва со.

Керттера лостамаш плана проектаца вIаши нийсдича гучадоал къаман доход, промышленноста а юрта боахама а продукци алсамъялар, капитальни вложеней боарам, бахача наьха вахара боарам айбара санна долча юкъарэкономически хьокхамашка диллача проект съезда установкашка хьежжа йолга.

ИттлагIа пятилетка — Iаламате йоккхийча масштабийн йоккхийча экономически торонийн пятилетка. Халкъа боахам дегIабоалабра хьожидергда 621 миллиард сом. Пхе шера болат эрахецилга дегIадоагIаргда 27,2 миллион тонн, мехкдаьтта — 149,2 миллион тонн, газ — 145,7 миллиард кубически метр, кIор — 103,7 миллион тонн, электроэнерги— 341,4 миллиард киловатт-сахьат. 45,1 миллиард сома маьха дукхагIа арахецаргда халкъа эша товараш. 40 миллион тонн дукхагIа хила деза юкъера лаьрхIача цхьан шера чудахьа ялат.

БIарчча хьайцача халкъа боахам дегIабоалабара лоархIамегIдола хьокхамаш тIа кхетилга мехка исторе чуцIаккха ца хиннача тайпара лакха хургда.

Цунца цхьана планови разработкай дозала юкъмоттиг дикала хьокхамий оагIорахьа тIа-тIа дукхагIа йоал. Цунца ту парте дIадехар — болх дикагIа бар, болх эффективнегIа бар, болх пайда дукхагIа хьабоалача тайпара бар.

Халкъа боахама къахьегама овсарле 25 процент лакхлургья. Промышленносте тIаккеташ мел йолча продукцех 90 процент яр, хIаьта юрта боахаме тIа мел кхетари гIишлой-монтажни балхий берригa боарами цун чотах хилийта а лерхI.

Iилма-технически прогресс яра лоадхIамегIа дола доакъош сихагIа дегIаухаргда.

Пхе шера халкъа боахамга кхоачаргья тоъал дукха керда техника. ЦIенхаштта гIулакхаш де лерхI технологи эргаяьккха тоаеш, материалий прогрессивни тайпаш юкъехухьаш, производствана комплексни механизацеи автоматизаци еш. Iилма-технически карагIдаьннарех шерра пайда эцаро торо хулийтаргья продукцега дIадолар кIезигде, хIаьта 1980 шу хьатIакхоачаш кхы тIа а 200 миллиард сом кходе.

Парте аграрни политикага хьежжа пятилетка проектагIа лерхI юрта боахама материально-технически база дIахо а чIоагIъе. Цу гIулакхаа хьожадергда 170 миллиард сом. Из Iалаьмате дукха ахча да. Долчча тайпара дIааргда аз — атта дацар из лаха. Халкъа боахама кхыча доакъошта эшараш тIера кIезиг-дукха хIама яккха йийзар. Цхьабакъда оаха са а кхеташ дир из, хIана аьлча, вай экономика аграрни сектор хIанзарча хайара боарамга кхаччалца хьалъайярал лоархIамегIа декхар хIанз укх сахьате дац. (ТIоараш тох).

ИттлагIча пятилетка шерашка балха юкъедоаладе лерхI 9 миллион гектар керда хий дехкеи докъадаьи лаьтташ, хий дIатIадугаргда 37 миллион гектар даьгIенашта. Юрта боахамга кхоачаргья 466 миллион тоннал дукхагIа удобренеши доакъарах етта химически хIамаши юкъара мах 42 миллиард сом бола итташ эзараш машинаши механизмаши.

ХIанзачул сел дукха хьалха гIа доацаш а цу цифраех фантастика лархIа йиш яр. ХIаьта хIанз уж вай планаш я. Уж йолаш хилар вай кoггIортилга диеча чIоагIача экономически лардо, вай опыто, партеи халкъеи низах вай бIубенна хила ро тешам луш я. (ДIаьхдаь тIоараш тох).

Вай иштта дика а хеташ ала йиш я парте XXV съездо хьакхайкаяь шерра социальни программа пхе шера плана проектана юкъеяхай, аьнна.

Нагахьа санна социальни программа масштабех дувце, из укх тайпарча цифраш белгалъякха йиш я: пхе шера потреблене фонд 76 миллиард сом алсамъяргья ИйслагIча пятилетке из тIаккхийтта хинна чул 12 миллиард сом гаргга йоккхагIа я 100 миллиард сом хьожадергда нах чубахеи коммунальни гIишлош хьалъяра. 20 миллиард сом — унахцIено лораяра, просвещенеи культураи материально-техническа база дегIайоалаяра.

Иштта кхоачашъеш латт советски наьха вахара ерригa оагIонаш тоаяра тIаерзаяь йола съезда установка (ТIоараш тох).

ИттлагIча пятилетка социальни программа кхыйола белгало сенах латт аьлча, из латт бахача наьха сага-сих юкъера реальни доходаш 21 процент лакхъярца цхьана кIезигагIа Iалашбаьча дезалашта кхы а дукхагIа хIама тIайоагIарг хилар. Нагахьа санна 1965 шера бахача нахах 4 процент бараш чара дезалхочоа бетта 100 сомал совгIа доход йоацаш хиннабале, пятилетка чакхйоалаш цу тайпара доход йолаш хурга бахача нахах ахаш гаргга бари.

1980 шу хьатIакхоачаш алхха юкъарпаччахьалкхен социальни гIулакхашта дIахьожадергда 17,7 миллиард сом. Белгтала аьлча, хIама хьа на кхоллача доакъошка — просвещене, унахцIено лорaеча, культуре, торговле, бытовойн коммунальнии гIулакх деча 31 миллион болхлочоа ставкаши окладаши лакхде лерхI.

ИттлагIча пятилетке кIезигагIа дола алапи, хIаьта иштта болхлойи гIулакхерча наьхеи ставкаши окладаши лакхдара керда этап дIайолалургья. Юкъера лаьрхIача болхлойи гIулакхерча наьхеи алапи 170 сомага кхоачаш, колхозхой къахьегамах телар 116 сомага кхоачаш лакхлургда.

Кезига хIама дергдац кхалнаьхеи бериjи хьал тоадара даькъе а. Бера цхьа шу даллалца цунна гIулакх деш болча болх беча кхалнаха цхьа долча даькъа мах тела отпуск лулга юкъедоаладу. 3 миллион гаргга бер тIаккхетаргда школе даха ха йоацача учрежденешка.

Вай общество йоккха моттиг дIалоац къахьегама ветеранаша. ИттлагIча пятилетке цIаькха а лакхбергба эIамагIдолча пенсей боарам, колхозхой пенсиони Iалашо яра кхы тIа а льготаш оттвергья.

Бахача наьха ахчан доходаш дIахо а лакхъеш, иттлагIча пятилетке дукхагIа теркам тIабохийт уж халкъа эшача товарашца Iалашбелга тоадара. Паччахьалкхенеи кооперативни торговле розничнн товарооборот 29 процент дегIайоагIаргья, товарий дикали ассортименти тоалургья.

ИттлагIча пятилетка социальни программана мах беча хана, цун чулоацам пятилетка керттерча декхаро, халкъа вахара боарам нахаддаш тоабара парте лаьцача наькъо дIа мадехха ба аьнна ала йиш йолаш да вай, новкъостий. (ТIоараш тох).

Массаза а санна, Советски Союза экономика дегIайоалаяра пхе шера плано теркалду хIара союзни автономни республика шоай тайпара йола башхалонаши эшарaши. Уж цхьан боарамагIа дегIаухилга, социальни прогресса кердача лакхаленашка уж кхоачаелга Iалашду. Вай пятилетка — экономика меттала яьккха халкъий доттагIала ленински политика. (ДIаьхдаь тIоараш тох).

ИттлагIча пятилетка плана тIа хьахьеккад къахьегам дуьнен халкъашта юкъе социалистически бекъилга дIахо а дегIадар, экономически интеграце наькъагIа вежарашха долча социалистически мехкашца Советски Союз лерраг1а дIахо дIаяхар.

Ма-дарра аьлча новкъостий, пхе шера плана, хIаьта 1977 шерарча планеи бюджетеи проекташ парте экономически стратегега, КПСС XXV съезда наькъага хьежжа я Полме, парте Центральни Комитета ерригa бокъонаш я уж документаш къоабалде а, хIаьта СССР Лакхехьарча Совета сессе дувцийта дIачулулга Министрий Совета тIадилла а. (ДIаьхдаь тIоараш тох.)

Кхетадеш ма-хиллара, боахама доал дара вай мехкарча масштабашка хьежача, вай къестаде деза декхараш дукха хилар теркалдича, плана тIа дерригa дешаш даккха цхьаккха гIалат доацаш къоастаде, халкъа боахама ерригача звеной хьашташ дизза Iалашде сел атта дац. Халахете а вай планированиш массаза а вахарца гIа боахаш, цун массаза а вIаштIехьдалац йолаш йола торонаш ханнахьа хьагучаяха. Цигара хьадоагIа пхе шера плана цхьайола моттигаш низкьало хилар.

Цу дерригне министерстваши ведомстваши, республикий компарте ЦК-аш, обкомаш, крайкомаш практически боахама гIулакхаш чакхдоахача хана керда торонаш леха. ТIа тIа доккхагIдолча мулашка кхоачилга Iалашде декхарийла ю. Цу дерригне ресурсаш кхоачамболлаш ца хилар бахьан долаш хIанз а тIехьа дешаш доагIача тайпара къоастаданзеи халонаш ийслучеи участкашта къаьстта теркам тIабахийтара декхарийла ву.

Хетаргахьа, Пленума членаша дош иштта оттадар хьалхоацаргда. (ТIоараш тох).

В. И. Ленина дешаша аьлча «...къахьегаме дукхагIа гIатеIIа, дукхагIа тIадийрза, дукхагIа система йолаш, йоккхача масштабе организованийн административни гозал дукхагIа йолаш хила деза».* (ДIаьхдаь тIоараш тох).

Вай торонаш мел йоккхий я, парте организаторски балха низ мел чIоагIа ба тешавеш хьахьокх укх шерарча, 1976 шера — иттлагIча пятилетка хьалхарча шера опыто.

Ховш ма-хиллара, ер шу чоалханеча хьалашка дIадоладелар. Вай планашта а, гIулакхий фактически хьала а кIезига Iаткъанзар дIалахача шера этта йоъъал. Из теркал а деш, боахама органий болх тоабара, планови задавеш кхоачаши тIехкхоачаши яра къахьегамхой оарцагIбахара тIаерзая экономически организационно-политически мероприятей бIарчча система чакхъяьккхар Центральни комитето.

Из бахьан долаш укх шера нийс бетта промышленни продукци йоаккхилга 4,8 процент дегIаленад, шера планагIа, 4,3 процент хила дезача. «Б» группа доакъошка производство дегIайоалаяра план тIехкхоачашъяьй. Миллиардий сомий маьха планал совгIа промышленни продукци арахийцай.

Мукъа ба сона парте Центральни Комитета цIерагIа сталеварийи гIишлошъерийи, мехкдаьттахойи шахтерийи, текстильщикийи пищевикийи, машинашъерийи химикийи, энергетикийи транспортникийи, — социалистически индустре берригача болхлой укх шера даьха толамаш дIачIоагIде вIаштIехьдаргхиларах а кердача къахьегама коталонашка уж кхы а сихагIа дIахьалхашкахьа гIоргхиларах а чIоагIа тешаш хилар дIакхайкаде. (ДIаьхдаь тIоараш тох).

Пятилетка юхьиг башха-дикача толамашца белгалъяьккха Iа юрта боахама къахьегамхоех эггара дикагIа дола дешаш ала доагIа.

Бакъда, шекоеш дукха хилар: дIаьхденна Iа, шийла бIаьсти, ялат кхэцача хана дийлха догIаш. Цхьабакъда нах боханзар, турпала къахьийгар, дика хьувкъам чубара де мел эшар дир. ХIаьта уж кот а баьлар. (ТIоараш тох).

Паччахьалкхен амбарашка хIанзале а дIаккхьачал пхиъ ах миллиард пунт гаргга ялат. Таханара ди хьатIакхоачаш даьккхал 216 миллион совгIа ялат. Ялат дIахо а чуэцаш латт. Рекорди хиннача 1973 шера хьокхамашта вай айхха е гаргга кхоачаргда, е царех а тIехдаргда аьнна лархIа йиш я. Из — Iалаьмате йоккха котало! (ДIаьхдаь тIоараш тох).

Хьувкъам толаме чуэцара боккха лоархIам болаш хилар кубански ахархоша дIададаладаь гIулакх. Цар сийлахьа почин шерра хьаллаьцар республикашка, краяшка, областашка.

Кхо миллиард пунтал совгIа ялат Даьхен амбарашка чутесcад Российски Федераце колхозашеи совхозашеи. Къаьстта белгалдаккха безам ба Оренбургски, Волгоградски, Саратовски, Ростовски, дуккхача кхыча областий къахьегамхошта карагIдаьннараш. (ТIоараш тох).

Цхьа миллиарди бIаь шовзткъе итт миллион пунтал совгIа ялат паччахьалкхенга дехкал Казахстано. Казахстана къахьегамхоша де а доагIаш доаккхал де йиш йола керда мул баьккхаб. (ТIоараш тох).

Со теш, хестабаьбар аьнеи тIоараш дийттадар аьнеи казахстанций корта бIогора боагIарг цахиларах. ДIахо а дегIааахара Iалаьмате йоккхий торонаш я республике. Алма-Ате хиннача активе совещане цу хьахьехьа цIенхаштта къамаьл хиннад. ХIаьта цига дийцар алхха Казахстана проблемаех хинна Iан.

900 миллион пунт ялат хьакхаьчад украине колхозашкареи совхозашкареи. Ялат кийчдара планаш дикка тIехкхоачашъяьй Белоруссе, Прибалтика республикаша, Закавказье Средни Азеи.

Тахан вай ала бокъо я 1976 шерарча хьувкъама тIехьалоаттабаьча къовсаме котдаьннад, хIаьта сийленца котдаьннад, аьнна. (ДIаьхдаь тIоараш тох). Цун турпалаш — уж ба хьалхалатта колхозийи совхозийи болхлойи, уж ба вай механизатораш, уж ба юрташкарча къахьегамхошта новкъостал деш хинна Советски Эскара бIухой, уж ба партийнии советскии болхлой — кIаьд ца луш хьувкъама тIехьара къовсам вIаштIехьбаьхараш. Цун турпалаш — ерригача союзнии автономнии республикай къахьегамхой ба. Пленума лакхагIа трибуна тIара царна массаена а дег тIара баркал ала лов сона. Боккха хьувкъам кхебарах баркал хилда! (ТIоараш тох).

Дика хьувкъаяьй шекара свекла. Харьковчанийи воронежцийи тIахьекамагIа низ ца кхобеш къахьегара масалаш гойтар мехка свеклаш лелаерашa.

(ДIахододар 2-ча, 3-ча оагIош тIа).

* В. И. Ленин. Сочиненей бизза гуллам, том 40 оагIув 143—144.

1976 ШЕРА 25 ОКТЯБРЕ НОВКЪОСТА Л. И. БРЕЖНЕВА КПСС ЦК ПЛЕНУМЕ ДАЬ КЪАМАЬЛ

(Доладур 1-ча оагІо тІа).

Вай гІаддуг Узбекистана, Туркмене, Таджикистана, Азербайджана, Казахстана, Киргизе боамбя кхебераша. Вай тешаш да цІаьхка а бархІ миллион тоннал дукхагІа мара боамби чу ца эцаргхиларах. Цхьабакъда, из а дац доазув. Со теш, кхы а керда рекордаш йоахаргхиларах. (ТІоараш тох).

Белгалдаьккхача лоархІаме да, ялат чуэцаше а хьатІадоагІача шерарча хьувкъама чІоаггІа лард йоллаш латтилга. Соахкартул пхи миллион гектар гаргга дукхагІа дІадийнад гурахьа дув ялат, дукха айяьй зяб, колхозаши совхозаши фуца дикагІа Іалашъяьй.

Хьайбай боахама чоалхане дар шу. Цхьабакъда гІулакх хІанз дикагІча оагІорахьа тоадуш латт. Хьайбаш дебаш латт. Толаме чакхдаьккхад мошен гІожен довкъараш кийчделга. Из пайдана а эшаш а гІулакх да. Алхха иштта мара тешшаме а боаррамагІа дегІаухаш а хилийта йиш яц дулх, шура, хьайбай боахама кхыйола а продукташ йоахилга.

Ма-дарра аьлча, пятилетка дика дІайолаеннай. 1976 шерарча боахама ритмо парте оттадаь декхараш кхоачашделга Іалашду. ХІаьта из-алхха экономически хинна ца Іеш, цхьабакъда боккха политически толам ба. ТІоараш тох).

Толам дІачІоагІбара хьинаре чакхдаьккха деза шу. Шера итогаш дукхала хьокхамех санна, продукце дикала, производства эффективноста хьокхамашка диллача дика хургдолаш хІама де деза, новкъостий.

Эффективности дикали. Уж ши дош хІанз вай берригача боахама балха тІехь девиз а хинна дІаэттад. Массане кхетадеш ма-хиллара, цар хьахьокх халкъа боахам дегІабоалабара хІанзарча этапа боъонца эшаш дар.

Эффективности дикали бахьан къовсам лоаттабар из да, хІара советски саго, хІара къахьегама коллективо эггара тІех къахьегама овсарле йолаш къахьега деза, производственни дисциплинен экономе режими чІоагІа лелае еза, хІара ди тІехьагІа шиэ балха дикал, арахецача продукце дикал тоае еза яхилга.

Эффективности дикали бахьан къовсам лоаттабар из да, хІара кулгалхон специалисти балха тІехь ленински стиль лелаеш, управлене ленински Іилма Іомадеш, планированех производство вІаштІехьъяккхарен хІанзара методаш чІоагІъеш, Іилман-технически прогресс хьинаре чакхйоахар хила веза яхилга.

Эффективности дикали бахьан къовсам лоаттабар из да, хІара коммунист, хІара партийни организаци бокъонца корта бола пайдане гІулакхаш массе оагІорахьара могадеши дІадоаржадеши, творчески уйлана, новаторствана духьале еш, вай хьалхашкахьа дІадахара духьале еш мел дола хІама хьадда дІадоаккхаш хила еза яхилга.

Эффективностан дикалаш дукхагІа теркам тІабахийтарца вай лерхІ иттлагІча пятилетке экономически дегІаахара хьастащ шерде. экономика цхьан кога тІа яккха, хІаьта цунца иштта 80-ча шерашка а дикка хьалхашкахьа дІадахара йола дика кІийле кийчъе. Из хьадоагІа, масала, хІанз белгалъяь йолаш йолча пхийтта шера йолча перспективагара.

Пхе шера плана проекта юкъе дихьад дикален эффективностен проблемаш къоастаяра дола дуккха дар. Дах даьйнар а кІезига дац.

Вай дола— да бокъонца партийни хьисапе, бокъонца доагІача тайпара уж дешаш къоастадара башха дика масалаш.

Лихачева цІерагІча московски автозавода дикача опытах хьалхагІа дийцад аз. Производство дика вІаштІехьъяккхар, хьахьокх «Светлана» яхача объединене а. Чакхъяьнача пятилеткагІа фондоотдача объединене гІолла 54 процент лакхъеннаяр, хІаьта продукцега шийга дІабода мах 29 процент кІезигбеннабар.

Дикала Знак йолаш 80 процент совгІа продукци арахец «Азэлектросвет» яхача бакински заводо, 79 процент гаргга — Каменец-Подольски кабельни заводо, 73 процентал совгІа — Людиновски тепловозаш деча заводо. ДукхагІча даьхе — уж да дуккха министерстваш отрасле Іилман-технически прогресса управлене яра кердача методашка яларах хьахиннараш.

Производственни мощностех пайда эцача доккхий хьокхамаш даьхад Магнитогорски металлургически комбината коллективо. Отрасле эггара чІоагІагІа къахьегама овсарле лакхъяьй «Карагандауголь» яхача объединене шахтераша.

Вай партийни съездаша къаьстта чІоагІа оттадаьд Іилма производствацара бувзам чІоагІбара декхар. Іилмахоша а производственникаша а из декхар практически кхоачашдара боккха болх дІаболабаьб. Дукха хІама ду Союза Іилмай Академен республикански академеши.

Иштта, Украина Іилмай Академе хьа а яь толаме болх беш я Іилма-тохкама институташи промышленни предприятеши вІашагІтеха йола дуккха комплексаш. Цунна новкъостал ду Украина компарте ЦК-с, хІаьта иштта Киева, Львовски, Днепропетровски, кхыча областийн партийни организацеша кхоачаиде лерхІача тІаберзабь беча балхо.

Іилма производствацара бувзам чІоагІбара дика опыт Іоаяьй Москве. БархІ біъ совгІа йолча столични Іилма-тохкама институташи конструкторски бюрошеи промышленни предприятеши творчески цхьана гІулакхаш леладара долча договорий ларда тІа производство, управлени эргаяккхара, продукце дикал тоаяра йола тайп-тайпара разработкаш ю.

Дика масалаш дуккха доаладе йиш я. Бакъда, новкъостий, шоана массанена дика хов, гІулакх массанахьа иштта дика доацилга. Цудухьа чІоагІа лоархІаме да хІанз, пятилетка йолаеннача хана хІара министерство, хІара объединене предприятени эффективностен дикален дешаш мишта кхоачашду хьожаш чІоагІа теркам тІабахийта анализ яр, пайда эцанза диса кхоачамаш сихагІа гучадахар, дикагІбарий опыт шерагІа дІайоаржар, тІехьабисар дІадоваккхаш тІехьабусаршта новкъостал дар.

Хетаргахьа, иштта оттадича бакъахьа хургда декхар: эффективность лакхъяра кхы а эффективнегІа къовсам лоаттабе Іомадала деза. (ТІоараш тох). Цо торо хулийтаргья дикала Знак йола Іилма промышленни продукци дикка дукхагІа арахеца — пхе шера плана проекта тІа белгалъяьча тайпара шозза хийца а ца Іеш, дикка дукхагІа. Цо кхоачашдергда фондоотдача дукхагІа хилийтарген материалоемкость кІезигъярген диллача кха а доккхагІдолча хьокхамашка кхоачалга. Цо, юххера а, торо хулийтаргья обществени къахьегама овсарле дегІабоалара темпаш лакхъе цу хьокхама, проекта тІа лаьрхІача тайпара, лохагІча боарам тІа ца а довлаш Керттерча лоастамий лакхерча боарам тІа довла.

Из декхар оттадеш, Центральни Комитето дог доах ерригача парте, ерригача партийни организацешта из дІаза хьаллоацаргхиларах (ТІоараш тох).

Дага доагІаш хила деза, юкъара дІадехараш — эффективности дикали лакхъяр — балха тайп-тайпарча участкашка тайп-тайпара чакхдоахаш хилар. Вай экономически уйлаш ма-могга хоадам болашагІа хила еза. Цудухьа са безам ба халкъа боахам дегІабоалабара берригача леламе хьалхарча плане уттаеш йолча массех проблемах дукхагІа теркам тІаберзабе.

Царех цхьа проблема, хетаргахьа, керттера яр — из капитальни гІишлош хьалъяр я. Плана юкъе дихьад доккхий балхаш. Цунца цхьана керттера фондаш болх бе йолаялийтара темпаш капитальни вложенеш дегІаахара темпаел лакхагІа я. Хувцалу капитальни вложеней структура а: производственни гІишлош хьалъеча пхе шера паччахьалкхен капитальни вложенеш кхоалагІа дакъа гаргга лакхлуча хана, болх бен йола предприятеш технически кердаяккарген эргаяхьа тоаярген дІадохийтар 64 процент гаргга дукхагІа хул. Из да а да эффективность лакхъяра тІаерзаяь йола XXV съезда установкаш хоадамболаш чакхоахаяра.

Хьалъя яланза йола гІишлош кІезигагІа хилийтар, гІишлон-монтажни балхий ханаш царга дІадоадари кІезигдар, болх беш йолча мощноста сихагІа реконструкци яр — иштта да пхе шера плана тІа белгалъяраш.

Эггара дукхагІа низ тІабахийта беза йоккхий промышленни комплексаш хьалъелга сихдара — уж шоай ханиехьа болх бе йолалийтарах дукхагІча даьхе тийша ма-дий продукце дуккха лоархІаме тайпаш хьалдара хила кхоачашъелга.

Пятилетке гІишлош хьалъяра программа низкьало я. Керда фондаш болх бе йолаялийтара боарамаш хІара шу тІехьагІа тІадетталуш хургда. Из да, ха керттера хІама санна ларгІа езилга, хьедала ха йоацилга, хІанз пятилетка дІайолаеннача хана дениз а деррига низаш тІабахийта къахьегалга. Из теркал деш хила беза гІишлошъераш шоаш санна плановикаш, проектировщикаш, снабженцаш, гІишлош хьалъяра ханаш чу дикали шоаех тийша мел вар.

СССР Министрий Совето кийчъе еза 1977 шера капитальни гІишлошъяра планированех финансирование яра кердача методашка довлара мероприятеш. ГІишлой организацей балха мах бе беза йисте а яьха заказчикашка кийчча дІаенначa объекташкех пусковой комплексашкех хьежжа. Вай боахама балха цу лоархІамеча сфере порядок е еза ха хьа тІакхаьчай.

Дуккха миллионаш болча гІишлошъерашка ала безам ба са, Даьхе хьежаш я дика вІаштІехьъяккхарген плана заданеш сийленца кхоачашъярген. Оаша беча балхах, новкъостий, тийша я шоана дукхагІча даьхе ерригача пятилетка кхел. ПланагІа лаьрхІар ханнахьа хьалдаь даккха деза! (ТІоараш тох).

Пятилетка цхьаькха лоархІаме декхар латт добывающи промышленность, энергетика, металлурги санна йолча хьалкъа боахама базови доакъой эффективность лакхъярах.

Уж доакъош дегІадоаладеча вайна карагІаьнпараш массанена довзаш да — дуккхача хьокхамашта дупен тІа хьалхарча моттиге даьлад вай укхаза. ХІаьта а экономика йоккхача масштабаша, из дегІаяра динамизмо тІехь-тІехьагІа дукхагІа дІаех бедал, доагор, энерги, металл. ПланагІа лаьрхІад уж дикка дукхагІа даха.

ХІаьта а долаш долча кхоачамел сихагІа дегІаух вайна эшараш. Цудухьа цхьан оагІорахьара расхода чІоагІа коэффициенташ юкъе йоалаяна а экономика режим чІоагІа лелаяза а, вокх оагІонгахьара— мехкдаьтта, газ, кІор, болат, прокат, сийрда бесаш дола металлаш дахара кхы тІа заданеш теланза далац вай.

Бакъда тІехь-тІехьагІа дукхагІа эшаш йолча бедалла, доагорца, энергеца, металлаца боадам цхьадаш Іалашбара проблемаш овлан тІара къоастаяро, дІахо уж дукхагІа арахецарга хьежжа, еза-йоккхача индустре деррига доакъоша эффективность лакхъяра дукхагІа низаш тІадоххийталга дІадехаргда.

Айса яхачох шо дІахестадар духьа металлах дола масал доаладергда аз. Из тоъцадар вайна 50 миллион тонн болат лоаладеча хана а, тоъцадаш из хІанз кхозза гаргга дукхагІа из вайга долча хана а. Из проблема дукхагІа металл дакхара накъваца къоастеалга нийса а хургдац, халкъа боахама из низкъала а хургда. Духхьал из бахьан долаш эггара боккхагІа лоархІам болаш да укхаза продукце дикал тоаяр, отрасла эффективность лакхъяр. ХІаьта тороташ укхаза Іалашъяра йоккхий я.

ХІаьта цхьаькха, проблема чІоагІа лоархІаме оагІув—из металл кходар да, керттерча даькъе цунах пайда эцаш йолча отраслешка. Цу тайпара болх бе йиш я, металла обработка яра дикагІа вІаштІехьяккхача технологе, машиний конструкцеш ейяра, отходаши браки чІоагІа кІезигъяра, металли экономически эффективнегІа йола хІамаш производствана шерра юкъе йоалаяра чотах.

Дукха ха йоашаш парте Центральни Комитето тІадиллад ІаьрЖа сийрда бесаш дола металлурги дегІайоалаяра хьакъехьара лаьрхІа соцамаш кийчделга. Из да метала проблема къоастаяра йола комплексни программа кийчъя кхоачашъе еза яхилга. Сихде деза уж соцамаш кийчделга а уж кхоачашделга а.

ХІанз юрта боахамах. ИттлагІча пятилетке экономика цу участкана боккха теркам тІабохийт.

Керттердар — ялат доаккхаш дахьа толмаш дІачІоагІдари дегІадоаладари. Пятилетка чакхйоаллаш 235 миллион тонн ялат даккхара кхачар — вай керттера декхар. Цу гІулакха массе оагІорахьара тоае еза лаьтта леладара культура: тоае еза хІамаш дІаювш долча лаьтта структура, хьувкъам лакхбара тІехьа хьинарча хьувкъам лакхбара тІехьа хьинарча къовсам лоаттабе беза, дукхагІа дІаде деза гурахь дув ялат, дукхагІа лелае еза дуга, хьажкІаш, борц, соя, сорго, кхыраш санна йола мальхе культураш.

Ховш да, мехка эшараш ялат даккхарца кхоачаш хулац доацилга. ДІахо йодача хана а дукхагІа баккха беза боамби, лен, шекара свекла, гидуаргаш, баьцадараш, сом, кхыйола лаьттанцара йола продукци.

ХІаьта къаьстта лоархІам болаш да — дикка дукхагІа хьайбай продукташ яхар, баха нах дулхех шурийн продукташца Іалашбара йола хьоноаш сихагІа дІаяхар.

Кхетадеш ма-хиллара, юрта боахама хьалхашка латта деррига декхараш соьга тахан дийцалургдац. Царех дуккха даррашта цхьаьца тайпара хьалхагІа дийца да, эггара актуальнегІа дарех Политбюрос дуккха решенеш тІаийцад, уж шоана йовзаш я.

Укх Пленуме цІаьхка белгалдаккха безам ба са хІанзарча этапе юрта боахам дІахо дегІабоалабара проблема — из, эггара хьалха, мелиорацин тайпара цун эффективность лакхъяра проблема хилар. Юкъара декхар иштта оттаде мегаргда: юрта боахам дегІабоалабара паччахьалкхено хьаьхача Іалашъяра дуккха рузькаш, хьалхьалла дас санна доал деш пайда эцар, хьом беш лаьтта леладер, хІара гектарах, цига дІадахийтача хІара сомах, удобрене хІара тонна тІа ма-могга дукхагІа пайда бар.

Хьацаргда вай лаьтташта мелиораци яр. Пхе шера планагІа цунгга дІадахийта лаьрхІад шовзткъа миллиард сом совгІа ахча — тІехьарча шин пятилеткагІа дахийтар миссел. Цу тайпара масштабаш, цу тайпара йоккха программаш дунен практике хІанзалца яйзаш яц. Цунах доккхал да вай. (ТІоараш тох).

Дукха рузькъа дІадохийтаргда Поволжье тешшаме ялат даккхара йоккха зона хьаярга, ІаьрЖа доацача лаьттанцар зонера лаьтташ тоаярга, Казахстане, Средни Азерча республикашка, Украина къулбехье, кхыча районашка ирригаци шерьярга.

Бокъонца гуш да, мелиорацега дІадахийта дукха ахча хьахийца йола паччахьалкхе хиш декхачен, ушалаш цІаьхьа тоадьечен лаьтташкара дукхагІа продукци яккхарга, цул дикал тоаярга хьежа бокъо йолаш йоагІа. Цунах дІакхетаеза кадраш, цунга хьежжа хила беза хин боахамийн лаьттайн органий беррига болх.

Бух соццача хьахулар хьокхаш хила беза вай юрта боахаме механизаци яра дер. Укхаза а эггара хьалхарча плане латташ хила беза тракторош, машинаш, оборудовани дика хилар, уж комплекса тІа лоаттаяр, юрташка механизаторош кийчбар а дІачІоагІбар а.

Пхе шера плана проект юхьача хана цІенхаштта бехк бакъхабар вай тракторнийн юртбоахама машиностроени Министерствах. Керда техника хьае мошосташ тоъац яхаш ледкъа а ледкъаш дІахо а арахец цо кхеннача, колхозашкени совхозашкен дукха хана деза хоатташ йоацача конструкцеш йола тракторош машинаш. Масала, ДТ-54 яха трактор арахеца тхъаь итт шу гаргга ха я. Цхьаьха тайпара ла йиш йоацаш хІама да тІехдикча «Кировец» яхача трактораша лаьрхІа тІехьа тувсен тІехьаьвзен эшаш йола магнинаш арахецаш кхыметтел пятилетка чакхйоалача хана а Іалаще министерстве керда лерхІалга. Из гІулакх тоа да дар—гушие а керда низ бола техника болх цу беш лоаттаерг хилар да.

Гучох, Министрий Совето лаьрхІа дувца деза цу министерства балхах дола дош, гІулакх цІенхаштта тоаде а деза.

Эффективноста позице тІара хьажа деза юрта боахама химизаци яра проблемашка. ЛоархІам болаш да, СибарегІени Казахстанен ялата районашта къаьстта чІоагІа эшаш йолча удобрений дикал тоаелга Іалашдар, фосфаташ арахецалга сихдар. ЦІенхаштта чІоагІъе еза агрохимически служба. ХІаьта эггара керттера дар — удобрнеш йоаяра духьал къовсам лоаттабар.

Минеральни удобрнеш дикагІа пайда эцара йоакхо еча хана дицдалийта йиш яц уж арахецалга сихде дезаш цІаьхьа, къаьстта пятилетка, хьалхарча шерашка. Из да дувц, хІана аьлча соахка болх бе йоалаяла эшаш хинна мошнсташ хІанз а йоалаенна йоацандаь. Во кхоачашъю укх шерара план а. ГІулакх сихха тоаде деза, дукхагІча даьхе цунах тийша хургда юрта боахама толамаш. Кастта Политбюрос ладувгІаргда мотт сона цу гІулакха бехктокхаме болча новкъосташка.

Доккхий декхараш да хьайбаш леладара даькъе хьалхашка латтараш. Укхаза хьайбаш дебадар де дезарашка хьежжа дукхагІа теркам тІабахийта беза дикала хьокхамашта, эффективностана. БелгалйоаккхаргІа аз дулхаш лаьрхІа хьайбаш леладелга дегІадоаладар, чуоттаьш а доажадеш а хьайбаш кхабара интенсивни методаш юкъейоалаяр санна йола резерв. Специалисташа лерхІачох цо торо хулийтаргья паччахьалкхенга дохкаш долча хьайбай дозал юкъера лаьрхІача, кІезигагІа дале а, 350—400 килограммаш дІахоадале. ХІаьта вай масштабашка хьежача из дакхы тІа цаІ-ах-шиь миллион тонн дулх дакха йиш хургъ яхалга.

Дулх дукхагІа даккхара йоккхий торонаш йолаш хІама да хьакхарчи жан леладелга сиххьа дегІадоаладар. Боккха пайда бала йиш йолаш я бройлерни промышленность — из хьахьокх дунен а дай-мехка а практико.

Юрта боахама эффективность лакхъяра, дикала хьокхамаш дІахо тоадара декхараш кхоачашдеча шехо йоацаш боккха лоархІам болаш хургда боахамашта юкъерча кооперацен агропромышленни интеграцен ларда тІа юртбоахама производства специализаци концентраци елга дегІадоаладар. Укхаза производства боарамаш дегІадоаладара, къахьегама овсарле лакхъяра, лаьттанцарегІа йоалачен хьайбай продукцега дІадодар кІезигдара Іалашьхате йоккхий торонаш а я.

Цунца цхьана цІаьхка а хьалха даккха безам ба са, из гІулакх кхетамца леладе дезаш хилар. Цох дувцанза далац, хІана аьлча цхьацанаьха керда яраш хьаьх йоацаше къаьна яраш йоха еш бола новкъостий моттигаш болашдаь — специализирование предприятеш хьалъеш мара латтац, хІаьта боахамерa фермаш хІанзе а дІаяьхай. Цу тайпара гІулакх дукхагІа продукци йоаккхалга сихдара гІойле еш дац.

Цунца дувзаденна ала деза колхозхой, болхлой, гІулакхерча наьха хІама шай доалахьарча боахамашка юртбоахама продукташ йоахалга кІезигъяш доагІалга хаза хьалха долга а. Наьха шоай доалахьарча боахамий дукхагІа терко е, цар йоахо е са.

ХІанз, юртбоахама производство дегІаяра хьежжа кхы а ирагІа хьалхашка отт юрта боахамо хьалгуш долчох кхы а дикагІа пайда эцара декхар. Наха эшаш йола, уж яхарга дукхха рузькъа, колхозхойи совхозий болхлойи дукхха къахьегам дІабаха йола мальхера продукташ йоаярал вогІа хІама цхьаккха дац.

Из къаьстта хьалхадаккха деза укх шера. Боккха низ тІабахийта тІатеІІа къахьегарах котдаьлар вай хьувкъам бахьан лоаттабаьча къовсаме. Бакъда йизза котало яккхара цІаьхка котдола деза вай—лаьттано камаьрша хьаденнар лорадара, юрта боахам дегІабоалабара низаш тІадахийтарах хьахиннар хІара советски дезала шиэ истола тІа ходалийтара тІехьа лоаттабеча арІганарча къовсаме а. (ТІоараш тох).

Вешта аьлча, дувцар да юрта боахам потребителашца бувзаш йолча механизма ерригача звенешн бокъонца вІаштІехьяхха еза яхилга. Цу дакъера дуккха хІама дола гІулакхаш кхы тІа указанеш яларга ца а хьежаш, хІанзе де йиш йолаш а да дезаш а да.

Цунца цхьана, юкъарчал доацаш ше бувзабеннача юрта боахамо кхыча доакъошца цхьана леладу производственно-экономически гІулакхаш тоадар — из доккха а чоалхане а дош да.

Из чакхдаккхара дика вІаштІехьдахьача, агропромышленни комплекса дерригача доакъоша, цунна чуйоагІача ерригача предприятешта организацешта вІашин бувзам болаш дика болх белга Іалашде торо хулийтаргйола гІуллакхий система кийчъе еза. Мехка продовольствени гІулакха управлени елга хоадам боллаш эггара хьалхашка тоадарах болх бе хьалхашка отт. Парте ЦК-с тІадиллараx уж дешаш къоастадара накъваш белгалдара бола болх беш ба хІанз.

Сом, баьцадараш, кхыйола сиха талхаш йола продукци яккхара, дІаоттаяь лоаттаяра керда организацеши формаш хьае еза, заготовительни организацеи материально-технически база чІоагІъе езаш хила мегаш да. Цу тайпара опыт йолаш я Молдаве, Украине, Средни Азе, Азербайджане, Грузе, Къилбаседа Кавказе. ЧІоагІа пайда болаш хилар хьахьекхад боахамашта юкъерчен агропромышленни кооперировани ларда тІа баьцадарий сомий баккхара специализаци концентраци яра чакхдоахачара гІулакхаша. Цу лоархІамеча гІулакха дикагІа пайда эца беза потребительски кооперацие торонех.

Юрта боахама хьалхашка латт цу тайппара доккхий декхараш. 1977 шун бІарча пятилеткен доккхий гІулакхаш карагІдувцарца белгалъяьккхара де мел доагІар юртарча къахьегамхоша дергхилараx теша мукъаба сона. (ДІаьхдаь тІоараш тох).

Шоана дага ма-дарра, съезде цІенхаштта а доагІар хьдехаш а дийцар **халкъа эша промышленни товараш** арахецара гІулакх овлангара хьданза дарг ца хиларах. ХьалхагІа дийцар юха керда а ца хьолхаш, эггара хьалха белгалде безам бар плана проекта тІа «Б» группана дІаязъяь заданеш тІа эггара зІамагІа яр санна лоархІаш хилар.

Из цІаьхка а дагадохийтача ниЙса да. хІана аьлча дІаяхача пятилетке 19 промышленни министерствах «Б» группа продукцех йола заданеш 5 не мара кхоачаш ца яьдаь. Цу тайпара хІама кху юкъахилийта йиш яц. Халкъа эша товараш арахецара план кхоачашъяра хьалхара министрашкара хьехархаш лакхдаза даргдац.

Вахача моттиге эша хІамаш арахецача доакъой сийлахь декхар да планови а кхы тІа а хиннача а заданеш тІехкхоачашъелга. Вай дерригаш а теш, новкъостий, цу доакъой боллхоша парте хьалхашка оттадаь декхар толаме кхоачашдергхиларах. (ТІоараш тох).

«Б» группа доакъошка къаьстта йоккхий я продукце дикал лакхъяра йола торонаш. Из ала доагІа кога гІирса, трикотажни, швейни промышленносте хьеча хІамех а хинна ца Іеш, іІаьхача хана лелалеча дуккхача товарех а.

ХІаьта дикалах дувцача хана из яле а, е вож яле а йола пхьдел алхха дика хиларах дийца а да Іеш, цун отделках, фасонах, из модаца тешаш хиларах дувца доагІа. Долче, цІенхаштта тоаде дезаш да халкъа эша товараш арахецара пранированн елга. Из хила деза доагІадаргІача оагІорахьа лостамаш хувца кийча йолаш, наькъа чамаш а цар дІадехараш а хувцадалар теркалдеш.

Къоастаде дезаш хьатІаэттад кхидар — халкъа эша товараш арахецара дикала стимулировани яра дош къоастадар. Ираа долаш латт организационни декхараш а. Миллерпромаца цхьана цу тайпара товараш арахецаш цІа халкъа боахама дуккха йоагІаш. ХІаьта царна юкъе йоагІаш йола координаци яц.

Дуккха хана хетташ дола товараш арахецарах йола предложенеш кийчъе я хІанз СССР Министрий Совет. Шоашта хьалхашка латта декхараш тоъам хиллал шерагІа къастадара, шоай болх гІулакх цхьа долам боацаш, из а бэрзабеш хьалхьа эша товараш арахецара гІулакх дарен ерригача сфере цІенхаштта хувцамаш дара тІа из берзабеча барбгаш, новкъостий.

Из дош геттара лоархІаме а бокъонца программии а да социальни даьхе санна экономически даькъе а. Укх пятилетке къаьстта актуальни долаш дус из. Лакха оагІорйолаш къахьегара, планова хьохамаш тІехкхоачашдара, встречни планаш тІаийра, хІаьта цхьадолча доакъошка кхы тІа а заданеш ийра нах оарцагІбоах вай. Цо, кхетадеш ма-хиллара, дІадех бахача нах а эшараш дикагІа кхоачашделга, цар дегІауха доходаш вахача моттиге эшача, лакха дикал йолча товараща а дега гІулакхашца а кхоачамхьаллал Іалашделга.

Пленума доахьашхой теркам тІабахийта безам бола цхьаькха лоархІаме дош — **къахьегама ресурсех** дола дош.

ХІама хьахоллаш йоацача сфере санна, хІама хьакхолла-ча а тІа-тІа дукхагІа болхлой низ эшарга вайна. ХІаьта тІемах гаьннара юхедисараща кхоачашдара тІедарчара дехьана йолча демографически фактораша 80-ча шерашка болх бе могаш бола нах цІаьхьа санна кІезигбаларга кхоачадергда.

Эттача хьало кхомбара, къахьегама ресурсех дикагІа тайпара пайда эцара декхар чІоагІа яра хьалхашка оттаду. Из кхоачашдара керттера никъ — къахьегама овсарле лакхъелга сихдар, керттерча производствашка санна гІонна йолча процессашта: мухьаш тІадоттари тІера Іодахарап, ремонтни балхаш деча хьалха механизаци яра чотах а кул-карарча балхашта эггара хьалха механизаци яра чотах а деш.

Из декхар кхоачашдара тІаерзае еза Іилмани конструкторски уйла, изобретательни рационализаторий терко тІаерзае еза цунна, машиностроительни доакъой балха юкъ моттиге оттаде деза из.

Капитальни гІишлошъяра проекташ уттаеча хана дукха теркам тІаахийта беза къахьегама ресурсий фактора, цох пайданегІа тайпара пайда эцара. Кадраш хьатІаозара а дІачІоагІдара а, къаьстта гІалашка районашка, дукхагІа йоакхо е еза нах чуІеча фусамий, къахьегама хьалий, быта.

Цунца цхьана, новкъостий, геттара чІоагІа теркам тІабахийта беза къахьегама дисциплина лоаттама. Вайцига хІаьта а дукха я, сов дукха я прогулаш, балха тІехьбуса моттигаш, болх хьа ца беш ха йоаш моттигаш. Из доккха зулам да, из бахьан долаш бох миллионаш саг-балха деноша. Цунца къовсам лоаттабара гІоаттае еза ерригача партийни организацеш, ерригача общественность.

Цхьан дешаша аьлча, новкъостий, дешаш, ира а хала а дешаш, укхаза кІезига дац. Уж кхоачашдара центре а моттигашка а цхьаддашни тІатеІІа болх банза баргбац.

Лоаца дуцаргда вай **арахьарча экономически** бувзамех. Уж дегІаахара укх тІехьарча шерашка Центральни Комитето тІаахийтача теркамех ши беркат даьннад — политически а экономически а.

Цу тайпара никъ вай чакхбоаккхаргба укх пятилетке а. Социалистически мехкашцара торговли 41 процент дегІайоалае лерх, хІаьта промышленни даьхе белгалъяьккхача капиталистически паччахьалкхенашцара — 31 процентал совгІа. ПланагІа лерхІ компенсационни ларда тІа дуккха промышленни объекташ хьалъе.

Цхьабакъда вай арахьара экономически бувзамаш шерагІа дегІа ме кхувла, лоархІамегІа хул цар эффективностах дола дош.

Арахьарча экономически гІулакхашта доалдар эргадоахаш тоадара хетабаь ба дуккха ха йоацаш КПСС ЦК-ей СССР Соминон тІаийца соцам. Цу тІа белгалдаь долаш дола кхоачамбоахарца дІадахара де дезараш, лоархІаме гІулакхаш тІадехкад боахама центральни органашта.

ЦК-ас цахаддаш шиэ тІахьожамах кІал лоаттадергда из дош.

Сона, новкъостий, могаргдацар, е со венна а вацар, пятилетка кхоачашъяра тІехьарча къовсама ерригача керттерча участкашка вайна хьалхашка латтача дехкарех дувца. Цу даьхе цІенхашта йола халонаш эттача транспорта проблема санна, материально-технически снабжене, халкъа боахама планировани доал делгеи эргадаьккха тоадара хьакъехьара съездо белгалдаьча декхараш кхоачашдара проблемаш санна дола актуальни дарех а. Царех дола цІенхашттa къамаьл тІехьагІа кхы а хургда. Бакъда балха цу лоархІамеча участкашка йолаш йола халонаши кхоачамбоахараши эггара лакхарча хІанзеда дІаюхаря лаьрхІа дола гІайгІаш кийчъе хІанзехьа а партийни боахамен органаш хьажаре дІадоалалар ловра. Ха хьежаш яц.

ХьатІадоагІаза 1977 шера бергболча балхах лаьца йола массехк замечани.

Аз хьалхе а дийца ма-хиллара, карарча шера итогашка хьахьокх плана тІа белгалдаькхачул сихагІа вай дІахьахашка дохалургхилар. БІарча хьайцача пятилетка кхоачашъяра эша йоагІаш йола кІийле, дика тешам кийчбара, вай декхарийн дІа кхы а а кагІа доазошка кхача, пла на тІа белгалдаьхараш доккхагІа хилийтара долла хІама де. Кхеташ ма-дий, эффективностан дикалан зе а ца деш, хІаьта эггара хьалха уж лакхдара ларда тІа из де дезилга.

Цунца дувзаденна геттара боккха лоархІам болаш я встречни планаш. Уж оттаеча а кхоачашъеча а гучадоал пятилетка заданеш хьанал хьалха кхоачашъяра, XXV съездо оттаь овлангара экономически проблемаш кхоачашъяра юкъе хьадда дола даькъа лаца къахьега коллективаш гІертилга.

Болх бара укхаза шерра паргІато а боахама органашта а партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацешта а. Беттай а кварталий заданеш тІехкхоачашъяра, материальни финансовни ресурсаш, бедал, доагор, энерги кхоелга лакхдара тІаерзаяь хила еза социалистически хьехьакъахьегама хьинар лакхдара, боахама декхараш толамца кхоачашдара низ бола, тохкамах чакхдаьнача хІама.

1977 шу — XXV съезда решенеш кхоачашдара бета вай балха шоллагІа шу — белгала да мехко доккха юбилей — Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце кховрттъа шу дизар дездергхиларца. (ТІоараш тох). Мукъаба сона вай ленински парти, вай дерригa халкъ цу сий долча деношка коммунизмана тІехьа лоаттабеча къовсама сийлахь-йоккхача фронта ерригача участкашка керда йоталонаш яьха кхоачашхиларах вай шевар тешига дІахьайкаде. (ДІаьхдаь тІоараш тох).

ХІаьта хІанз, новкъостий, мукъаба сона, дунен халкъашта юкъе парте чакхдоахача гІулакхий цхьадола дешаш дувца.

КПСС XXV съезда решенеш чакхъяхара тІадерзадь да уж. Съездо тІаийца машарен дунен халкъашта юкъе цхьана гІулакхаш леладарн духьа, халкъий паргІатон кортамукъален бахьан долаш дІахо къовсам лоаттабара Программа кхоачашъе цу сахьате, хье да лаьш дІадоладелар вай.

ХьалхагІа а санна, ЦК Политбюрос эггара дьяза уьйла тІаахийтад социалистически мехкашцара вежарашца доладалара бувзамаш дегІадоаладара. Раьза хинна ала йиш йолаш да вай, дІадаха бетташ дунен социализма позице дІахо чІоагІъяра даьхе дикка толамаш далцца белгалъяьнна хилар.

ЧІоагІа а лу, толаме дегІа а ух **социалистически паччахьалкхений сийлахь-йоккха содружество.** КПСС XXV съезде лаккха мах баьб ва мехкашен партешен цхьана леладеча гІулакхий, аз юха кердабоаккхаргба из. КПСС XXV съездал тІехьагІа хиннача дуккхача вежараш йолча партей съездаша (Болгаре, Чехословаке, ГДР, Монголе), царел кІезиг-дукха хьалха а санна, Кубай коммунистий съездаша а санна, цІаьхка а бакъдир вай барт тайначча дезала идейни цхьоагІо йохаргІоацаши политически хьотабенен хилар. Дуккха из йоацаш вайцига хилар новкъост Цеденбал керте лаьттача Монголе партийно-правительстени делегаци. Дика переговораш йир оаха, дуккхача лоархІамеча соглашенешта кулг яздир. Ноябре Советски Союзе йоагІаргІоаш я новкъост Герек керте йола Польша делегаци. Румынецара, цун Коммунистически партецара вай доттагІал дегІадара новкъостал даьд новкъост Чаушеску Советски Союзе варон новкъосташка вай цунца хиннача переговораш.

ДІахьалхашкахьа долхаш да **социализма мехкаша цхьана леладу экономически гІулакхаш.** ВІашин Экономически новкъостал дара Совета XXX сессе укх аьхки лоархІаме решенеш тІаийцад, белгала аьлча, йІаьхача ханна, къаьсттача гІулакхашта лаьрхІа — бедала, энергетически, продовольственни, кхыйола программаш кийчъяра хьакъехьа. Лоацца аьлча, иив болаш йоагІа социалистически экономически интеграци.

ХІана хиннача сессе дакъалацад Югославе викалаша меттел, иштта Вьетнама, КНДР, Лаоса, Ангола викалаша а. Цо хьахьокх СЭВ-а сий айдалар, цун бувзамаш шердалар.

ЦК Политбюро даим айхха **контактнаш лелаю социализма мехкий вежарашха йолча партей кулгалхоща.** Цу гІулакха кІезига бола бе са а бийзабар. Июнь бутт бовш Компартей Берлински конференци йолча хана пайдане вІашагІдеттадарал, цу даьхе нов. Титоца вІашагІкхетарал совгІа, шоана ма харра, Крыме беседаш хиннай новкъосташца Герекаца, Гусакаца, Живковца, Чаушескуца, Цеденбалаца, Хонеккерца, Кадарца. Уж корта а бокъонца новкъосташах, гуччахьа даь къамаьлаш дар вай цхьана леладеча бувзамаш шердарах цхьана чакхдоахача гІулакхий хьакъехьа.

БІарча хьайцача укх шера Крыме дукхахха вІашагІдеттапуш хинна моттиг вежарашха вай цхьана леладу гІулакхаш дегІадоаладеча, вай цхьана позицешта дІахо хьейлачене кхы цхьаькха цхьа этап морг а хинна дІаэттар. Уж вІашагІкхетарашта долча хана бола хьекъа балбир КПСС ЦК Политбюрос. (ТІоараш тох). Дуккхача партешта а иштта къаьстта лоархІаме хеташ тІаийцар цар лоархІама лакха мах а бел.

Лоацца аьлча, новкъостий, дІаьхий, дизза вахар долаш ях вай социалистически паччахьалкхений байкха-дика содружество. Іалашъе боккхача лоархІаме фактор я из, цудухьа вай ленински парте ший дерригаче низаш тІадохийтаргда дІахо а из иштта хилийтара! (ДІаьхдаь тІоараш тох).

Іалашмате боккхача лоархІаме да, **Вьетнам вІашагІкхийтталар, социалистически республика а аьнна из хьахьайкар.** (ДІаьхдаь тІоараш тох). ХІанз 50 миллион совгІа саг бах Вьетнама Социалистически Республике. Бахача наьха дуккхагІа диллача дунен тІа кхоалагІа йолча социалистически паччахьалкхе я из.

Вьетнам империалистически агрессена духьала, паргІатон кортамукъален бахьан долаш турпал къовсам лоаттабаь ший йоккхача опытаца, ший доккхача революционни сийца тахан Къулба-Малхбоален Азе, вешта бІарчача Азе а, лоархІаме фактор а хинна дІаэттай. Вай дег тІара къоабаллъ вьетнамски доттагІий исторически котало, цар керда доккхий толамаш дахар лов вайна! (ТІоараш тох).

Иштта лоархІаме **событе а хинна дІаэттай патриотически низаша Лаосе яьккха котало,** цу мехка кулгалде марксистско-ленински халкъа революционни парти дІаоттар. ІаьдІал шоай бе а делла, керда вахар хьаде болабеннаб цу мехка къахьегамхой. Укх шера бІаьстан юкъе Лаоса партийно-правительствени делегаци СССР-е яро а дукха ха йоацаш сон нов. Сусловы волча вежарашха йолча лаосски парте Генеральни секретарца нов. Кейсон Фомвиханаца новкъосташха хиннача дикача беседон хьекхахар, советско-лаосски доттагІала дика перспективаш хилар. Лаос бахьан долаш социалистически паччахьалкхена дезал кхы цхьаькха цхьа член Іотта а кхийтта боккхагІа хул аьнна ала бокъо я мотт сона вай, новкъостий. (ТІоараш тох).

Ший лоІаме дегІаахара никъ хьабеллабеннаб **демократически Кампучена** хьалхашка а.

ХьалхагІа а санна, къаьстта латт **Китайцарца вай юкъметтигах дола** дош. Чурча политика чоалхане процессаш я цига хьувзараш. ХІанз а ала хала да, КНР дІахора политически никъ малагІа хургба. Цхьабакъда хІанзле а гуш да, Пекино укх пхийтта шера лелабь политически никъ дерригача дунен тІа воча оагІорахьара дІабайза хилар.

Советски Союзах лаьца аьлча, Китайцара юкъмоттиг тоае гІертилга — из ба вай лерргІа лелабу никъ. КПСС XXV съезде белгалдаьккха ма хиллара, «Китайцарча, кхыча мехкашцарча а санна, гІулакхашка вай юкъмоттигаш дІаоттадара хьадаргарча цу йоацаш чІоагІа лелаю цхьатарраьрча бакъоний, суверенитетен территорей бІарчален, вІаьшчурча гІулакхашта юкъе ца гІертара, низ юкъе ца баккхара принципаш. Лоацца аьлча, Китайцара гІулакхаш машаре дахара принципаш тІа лертІадаха кийча да вай». Цул а совгІа, вай съезде шьара белгалдаьккхар, СССР-ан КНР-аней юкъе социалистически интернационализма принципашка хьежжа дола дика гІулакхаш кха а леладаран вай тІехьа уж. БелгалдаьккхІа безам ба са, вайна хетачох, СССР-ан КНР-ен юкъера гІулакхашка дикала доалахой ІаьдалагІа къоастадулургдоаца дешаш да хилар. Цу оагІорахьа дІахо а чакхдаха кийча да вай гІулакхаш. Вокх оагІоно лоацарийолча позицега хьежжа хургда гІулакх.

Албанех лаьца аьлча, вай, ховш ма-дарра, кийча да уж юха а шоаш хиннача тайпара дІаоттаде, хІаьта цу мехкацара вай вІашагІдоахаш цхьаккха тайпа объективни фактораш а аьнна хеташ а дац вай.

Боккхача политически лоархІамера событеш дукха хиннай **колониальни лоалах мукъадаьнача мехкашка.** Эггара хьалха ала деза кхыча мехкий империалистически интервентий чурча реакце низаш эша а даь Ангола патриоташа яьккха котало.

Ангольски халкъо лоаттабаь турпала къовсам къоабалбеш хьаллоацаш бар Африка дуккхача прогрессивни мехкаша санна, иштта социалистически паччахьалкхенаша а, цу даьхе Советски Союзо а, хІаьта иштта, ховш ма-дарра, Кубас а. Ангола патриотий инъетхон къовсам воашта болча аьттон духьа доацаш хьаллацар вай, цун законни правительстве даь дехар хьаллацар — хІаьта цунах вай доккхал а ду! (ТІоараш тох).

Ангола котъялар дог урадоаттадеш йола стимул хилар африкански континентерча прогресса низашта. ЧІоагІбеннаб Къулбехьен Африкен Родезин санна йолча расизман реакцен бастионашта, дунен империализмо оттанъраштa духьала халкъаша лоаттабу къовсам. Шоаех бІубеннагІа хилар Африкера антиимпериалистически низаш а дар, дІадахача бетташка Моске шоай лоІамеча африкански мехкий дуккха авторитетни делегацеш, цу континента халкъий паргІатонни прогрессан тІехьара къовсамхой тІазцача хана.

ХІаьта дукха ха йоацаш Халкъа Ангола президент новкъост Нето Советски Союзе варо чІоагІа лардаш ехкар вай мехкашта юкъера доттагІал дІахо дегІадоаладара кІоаргдеш. СССР-ан Анголанен юкъе доттагІалла цхьана гІулакхаш леладарен хьакъехьа Договор дар — из ба социализма дунени кортамукъальчненна сийлахь-доккха доттагІал тІа даргхаза баьккха керда гІа — зІамига боаца гІа, бІубенна баьккха гІа! (ТІоараш тох).

(Инстедоалар 3-ча оагІо тІа).

1976 ШЕРА 25 ОКТЯБРЕ НОВКЪОСТА Л. И. БРЕЖНЕВА КПСС ЦК ПЛЕНУМЕ ДАЬ КЪАМАЬЛ

(Йистедоалар. Доалалур 1-ча, 2-ча оагIош тIа).

Толаме дегIаух къонача африкански Мозамбика Республикацара вай бувзамаш а. Цунна дола керда тешал хилар укх шера аьхки республика президент, ФРЕЛИМО Председатель нов. Машел СССР-е вахар.

Иштта къаьстта белгалбаккха безам ба са вайца доттагIал долча Инде правительствана керте латтача г-жас Индира Ганде укх шера СССР-е енача аргIанарча визита боккха лоархIам а. Цунца яьча переговораша цIаькха а бакъдир цу сийлахь-йоккхачен машар безачен азиатски державацара вай доттагIал чIоагIлуши кIоарглуши да, вай цхьана леладу гIулакхаш шерлу шинна а мехка халкъаштен массане юкъарча машаран боккха пайда а беш. (ТIоараш тох).

Вай оагIонгахьара хьинаре гIулакхаш чакхдоах Азе, Африка, Латински Америка дегIаухача мехкаша дунен халкъашта юкъера экономически гIулакхаш цхьатаррарча бокъоний хьисапагIа эргадахара хьакъехьа, «кхоалагIча дунен» чура мелагIа бола партнераш капиталистически паччахьалкхенаша боацабеш йола ерригa формаш дIаяхара хьакъехьа деха а доагIаш дIадехараш. Цу даькъе, дуккхача кхыча доакъошка а санна, социалистически дегIаухачен мехкий хьашташ вIашкадоагIаш да.

Бакъдар аьлча, «кхоалагIча дунен» тIа, ерригача вай планете а санна, дIахо тIагIертта къовсам латт прогресса низаштен реакце низаштен юкъе. Цунна тешал ду августе Коломбо хиннача блокех дIа ца кхийттача мехкий паччахьалкхенаштен правительстваштен керте латтарий пхелагIча конференце а. Блокех дIа ца кхетара тIехьара болам дунен халкъашта юкъерча вахара белгалара фактор, халкъаша империализмана, колониализмана, агрессена духьала лоаттабеча къовсама дерригдунен фронта лоархIаме дакъа а хинна дIаэттаб. IIаьххача хана а цкъаза, гучадаьнна ма-хиллара, атта доацаш а, дийначул тIехьагIа Коломбо тIаийца политически экономически проблемаех долча документаша бакъдир блокех дIа ца кхетара болам бIарчча хьанийцача прогрессивни маIан долаш хилар.

Новкъостий! XXV съездо декхар оттадаьд — машар безача паччахьалкхений низаш юхедиса тIема кхуврчаш дIадахара а эггара хьалха Гаргарча Малхбоалера гIулакхаш нийсхонцен тешшамен къоастадара а тIадерзаде. Из декхар укх тIехьарча хана къаьстта, ала мегаргда саготагIча лоархIаме а хинна дIаэттад. ГIулакх миштад аьлча, цу районера хьал юха а кхоххаденнад, Ливанерий Iоухийташ латтача событешца дувзаденна да.

Нагахьа санна событей овланга хьежача, цигара вайна бIаргагу, дунен империализм, вешта аьлча США-и НАТО кхыйола паччахьалкхенаши Гаргарча Малхбоалерча антиимпериалистически революце низашта юха а хIама тоха, укхаза шоай позицеш лоаттаен чIоагIъен гIерташ хилар. Iарбашка Iарбашца вIаши довнаш дайтара наькъагIа йода хIанз империализм. Цу гIулакха йола торонаш Iарбий мехкашта чухьа классаш чIоагIгIа екъаяларах, царна юкъера социально-политически башхалонаш йоккхагIа хиларах йоахк.

Ливане малхбузехьарча державаша герзаца кийчдаьчен хьалсувсадечен, Израилой Саудовски Аравеи хьал а лоацаш, чурча реакце низаша наступлени йолаяьй моттигерча къаман-патриотически низашта. Цхьабакъда, цар тохаш йола хIама эггара хьалха палестински духьален болама отрядашта духьала, вешта аьлча Iарбий дунен антиимпериалистически отрядех цхьаннена духьала ерзаяь я. Халахете а, тIема орбитана юкъейихьай Сири а.

Советски Союз юххьанцаденз а хиннай Ливанера вежараша вежарий боабу тIом соцабара тIехьа, цу мехка прогрессивни низаши палестински патриоташи хIалакбецара бахара, Ливан бIарчча цхьа паччахьалкхе хилийтарай из мохк бекъа лаьрхIа реакционни план юкъагIъяккхарай тIехьа.

Цу цхьан ханка чIоагIгIа лоархIаме хет вайна, цхьан оагIорахьара, палестински ливански патриоташта а вокх оагIорахьара, лоаллахарча Сирена а юкъера гIулакхаш вIашин цIенача дег тIарча уйлаица къоастадар. Из данза даргдоацаш да Iарбий Малхбоалерча антиимпериалистически низий цхьоагIо юхаоттаяра.

Ховш ма-дарра, дукха ха йоаццаш совещани хиннай Саудовски Араве, Египта, Сире, Кувейта, Ливана паччахьалкхенашта керте латтарий Палестина мукъаяккхара Организаце исполкома председатела Арафатен. Соглашени яьар тIом соцабара, Iарбий юкъара кхерамзлен низаш вIашагIтохара, Ливанера хьал лертIадаккхара хьакъехьа.

Доллача хIамашка ладийгIачул тIехьагIа, из соглашени бIарчча хьанийцача, кхы мел ше долаш, тIом соцабара гIулакха кхоачашъеш я. ГIулакх дIахо мишта дIадода хьожаргда вай.

Вай, кхетадеш ма-дарра, Ливанера тIом соцабара хьакъехьа барт вIаштIехьбалара факт ше дика лоархI. Догдоахийла хилар ловра сона, цигара хьал лертIадаккхара процесс унахцIенача ларда тIа а латташ, ливански патриотически низаштен палестински духьален боламан зе доацаш дIахо дIаяхар.

Гучох, цу районера хьал бокъонца лертIадаккхара хIанзчул тIехьагIа кIезига ха эшаргъяц. СССР-ах лаьца аьлча, вай дIахо а долла хIама дергда Ливанера гIулакх машара наькъаца къоастадара толам балара. (ТIоараш тох).

Новкъостий! Шаьра бIаргагу вайна, Ливанерча событей бокъонца йола лард — бIарчча хьанийцача Гаргарча Малхбоалера гIулакхаш къоастаданза хилар. Дукха ха йоаццаш Советски Союзо Гаргарча Малхбоалеи дешашта йола Женевски конференци, дешаца хьашт долаш мел йолча оагIонаша, цу даькъе палестински духьален боламо а, дакъа а лоацаш юха дIайолаяра тIаерзаяь инициатива енинаяр. Цу конференце ден хьадда повестка енияар вай. Цо чулоац кхоачашъьчул тIехьагIа Гаргарча Малхбоалене бокъонца чIоагIа машар оттабарга кхоачавергволаш йола ерригa проблемаш.

Цу тайппара, лоарзагIа ца боаккхаш лелабу вай Гаргарча Малхбоалерча дови хьакъехьара воай никъ. Вай политика — принципиальни, классови, марксистско-ленински я, хIаьта вай мехко цу тайпара политика мара лела а ергьяц. (ТIоараш тох).

Новкъостий! Вай парте дунен халкъашта юкъера политика — из эггара хьалха чIоагIа машар бахьан долаш лоаттабу къовсам ба. ЛоархIамегIарча декхарех цаI гу вайна ерригевропейски совещани чакхъяккхаро, массава раьза а волаш Хельсинке тIаийцача паччахьалкхенаш машаре яхарен цар цхьана гIулакхаш леладарен хьакъехьарча документо хьахилийтача аьттув болча торонех бIаза пайда эцарах, — Европе ийца а ца Iеш. Бокъонца парте XXV съездо чIоагIъяьча Программага хьежжа дIахо а болх бу вай капиталистически паччахьалкхенашца цхьатаррарча бокъонегIа вIаши гIойле йолча тайпара леладу гIулакхаш дегIадоаладара.

ХIара этапе ший башхалонаш я цу балха. Пхиъ е итт шу хьалхагIа декхар латтар — Францеца, ФРГ-еца, Америка, ВIашагIкхийттача Штаташца, Канадаца, Италеца, Англеца, кхыча капиталистически паччахьалкхенашца машаре дахаргдолча лерттIача гIулакхашта лард йоллар, уж гIулакхаш керттерча балах — «шийлача тIемех» — IоцIевдар. Из керттерча даькъе даь даьнначул тIехьагIа вай дIахо дахар, цхьана тIа-тIа шерагIа гIулакхаш леладе даьлар политика, экономика, Iилма, техника, культура даькъе.

Цу даькъе цайдана хIамаш кIезига даьдац укх тIеххьарча бетташка а. Кулгаш яздаьд, масала, экономически, промышленни, Iилма-технически цхьана гIулакхаш леладара новкъостал дара хьакъехьа Канадаца итт шера яь соглашени, цу дешаех лаьца Кипраци Португалеци яь соглашенеш, цхьана культурни гIулакхаш леладара хьакъехьа яь советско-португальски соглашени, дагадоацаш е санкци йоацаш ядерни герз юкъедоаккхаргдоаца гIулакх дара хьакъехьа, энергетика, граждански авиаце, авиастроене даькъе цхьана гIулакхаш леладара хьакъехьа Францеца, унахцIено доараяреи социальни Iалашони даькъе Финляндеца яь соглашенеш санна йолча, Хельсинке тIаийцача ТIеххьарча акта маIанои дешои ма-яххара йолча соглашенешта. Шоана ма-гарра, гIулакхаш лелаш да. Дерригача дуненна бIаргагу: машареи машаре цхьана гIулакхаш леладареи наькъагIа йода СССР. Цудухьа дерригача дуненна а ха деза: цу наькъагIа ухаргда вай дIахо а! (ТIоараш тох).

Цхьабакъдар аьлча, мукIарал де деза, цхьайолча паччахьалкхенашцара вай гIулакхаш дегIаухилга укх тIеххьарча хана, вай бехкагIа а доацаш, лаьгIденна хилара. Дуккхача даькъе из нийсденнад цхьадолча мехкашкара чоалхане чура политически хьал, белгала аьлча, США-рчен ФРГ-ерчен хоржамашта хьалхара кампанеш бахьан долаш.

Дагадохийтача кхоачам ба, наступательни стратегически герзашта доазув оттадара хьакъехьа керда йIаьххача ханара соглашени кийчъяр санна долча советско-американски юкъмоттигa лоархIамеча деша гIулакх ма-дарра аьлча соцаденна латтийса хилар, цу тайпарча документа керттера чулоацам 1974 шу чакхдоалаш а тIехьа паччахьалкхенашта керте латтараштa юкъе цхьан бартаца бийца хиина боллашехьа а.

Юхедисача дешаех йола вай тIеххьара предложенеш укх шера март беттехьа а дIа а ийца, хIанз а царна жоп ца луш ягIа американски оагIув. Цу тайппара вайна хьахайта гIерт, бахьан хоржамашта хьалхара хьал чоалхане хиларах латтилга. Халахетар мара кхы де хIама дац вай, сийлахь-доккхача шин халкъа машари кхерамзлен чIоагIлуга а вешта, дIахорча шерашка дерригача дунен тIара гIулакхаш унахцIенача хьал тIа оттаделга а шийх тийша дола гIулакх цу тайпара леладарах.

Цхьабакъда бIарчча хьанийцача, США-цара вай гIулакхаш хIанз укх сахьата позитивни лостамагIа дегIаух. Дукха ха йоаццаш кулгаш яздир ядерни лелхамех маьршача гIулакхашта пайда эцара хьакъехьарча договора. ВIаши гIойле йолча тайпара цхьана гIулакхаш леладу Iилман техникан дуккхача доакъошка. Тоъал шера дIайолаеннай культурни обменаш. КIезиг-кIезига луш шерлуш доагIа экономически бувзамаш а — кхыметтел США-рча дискриминационни торгови законодательства оттаяь духьаленаш йоллашехь а. Кхетадеш ма-дарра, уж духьаленаш хинаецаре, геттара кхыча тайпара даьржа хургдар вай экономически бувзамаш.

Хоржамий кампани йолча юкъагIа шоайла малагIа тол хьожаш къувсаш болча кандидаташа — президента Форден г-на Картерен — цкъа санна дуккхаза а кхайкадаьд арахьарча политиках, Советски Союзацарча юкъмоттигах дола дешаш.

Цхьабакъда уж къамаьлаш дуккагIча даькъе тоъал юкъара маIан долаши цхьадар шоллагIчоа духьала долаши хиннад. Ма-дарра аьлча, шинна а претендента дунен халкъашта юкъера хьал дIахо лертIадаккхаран СССР-цара дика гIулакхаш дегIадоаладаран пайдана йолча оагIорахьа деш санна хет къамаьлаш. Цхьабакъда каст-каста кхы тайпа къамаьлаш а хоз царгара: дIахо а герзаш сихагIа хьадара, «низа позицера» политика чакхъяхара, Советски Союзацарча гIулакхашка «чIоагIа никъ» оалаш бар чакхбахара деш дола тIахьехамаш, н. кх. дI.

Хоржамаш хинначул тIехьагIа Вашингтоне Iаьдала керте моллагIа отте а, ВIашагIкхийттача Штатий, гучох, бе боаггIача тайпара хьала мах а баь американски доал ду гIозараш укх тIеххьарча шерашка социализма дуненца барт вIаштIехьбаргбола наькъаш ца лехача даргдоацача кхоачадаь йола дунен тIарча низий соотношени теркалъе езаргьяь. Кхы мел дар дIадаьлча а, цаI хила деза геттара дика кхетадеш: ВIашагIкхийттача Штаташцара гIулакхаш шерра дегIадоаладара, дунен кердача тIема кхерам мелбара тIаберзабаь вай никъ хувца ца луш бус. (ТIоараш тох).

ХIанз Германе Федеративни Республикацарча вай гIулакхий хьакъехьа. Дукха ха йоаццаш бундестаге аргIанара хоржамаш хиннад цига. Хоржамашта хьалхара кампани йолча хана дикка айделар правительства «малхбоалехьарча политикана» антисоветски, цхьа бахьан хьулаяьча реваншистски позицешкара атака еш хинна низаш. Цу хьалашка ФРГ хьакъехьарча вай политиках лаьца заявлени ца йича яргйоацаш лаьрхIар вай Советски Союза позици миштай массанена а дIахайтар духьа.

СССР-ан ФРГ-енен юкъера дика гIулакхаш дегIакхувлача шаккхе оагIув кийча хилар белгалдаккхар духьа канцлераца Шмидтаца тешшаме барт вIаштIехьбаьккхар оаха Федеративни Республике са аргIанара визит яра хьакъехьа, хIаьта цу хьакъехьа лоацца баь хоам кепатеха арабаьккхабар.

Правительствени коалице позицеш готъяь хиннаяле а, хоржамашка цо яьккхача коталоно бакъдир, вай кхетадечох, ФРГ-е баха дукхагIа болаях машари кхохкам кIаьдбаран тIехьа, социалистически паччахьалкхенашцара гIулакхаш дIахо тоадара тIехьа хилар. Цо, гучох, хьахулкйт СССР-ан ФРГ-енен юкъера вIаши гIойле йола гIулакхаш лерттIа дегIадоаладара эша хьалаш. Вай позици кхетаеш я: вай — цунна тIехьа латт.

ХьалхагIа а санна толаме дегIаух вай, аз-м аргдар, массе оагIорахьа Францеца леладу гIулакхаш, цу даькъе арахьарча политика дешашта а, бакъдар аьлча, дунен халкъашта юкъерча дерригача гIулакхашка цу мехка кулгалхоацара вай позицеш цхьатара еце а.

Президента Жискар д'Эстэна вехарах, дIа-хьа визиташ яра этта практика кхоачаш а еш, дукха ха йоаццаш юха а Франце ваха везаргвац алга яц са. Цо торо лургья аьнна хет сона шинна а оагIонна хьашт дола дешаш дувца меттел, сийлахь-доккхача шин халкъо традиционни доттагIал тIехь цхьана леладеча гIулакхашка кердача инициативашта импульс яла а.

Японеца, вай лоалахо а Азе эггара йоккхагIчарех а йолча паччахьалкхенца, леладеча гIулакхий цIенхаштта лоархIам баьб вай, ба а бу. Вай массаза а де йиш йолаши хилар ловши хиннад вIаши лархIарен вIаши пайдане хиларен наькъаца Японецара шерра а чIоагIа а дола гIулакхаш, дикача лоалахочун дагара гIулакхаш дегIадоагIилга. Цох лаьца, шоана ховш ма-хиллара, вай цкъа дийца Iийнадац, цу даькъе парте XXV съезде а.

ТIеххьара, укх шера август бетта Японе экономически организацей федераце президент г-н Доко керте латтача Японе хIама лелалуча наьха авторитетни делегацеца Крыме къамаьл деш са йиш хилар йIаьххача хана — итт — пхийтта шера — лаьрхIа вай шин мехка юкъе вIаши экономически гIулакхаш леладара хаьдда йолча перспективех сайна хета цхьадараш дувца.

Цу къамаьлах соца къамаьл деш хиннача Японера баьхкараштa хийтар а цул тIехьагIа Японе цох дийцараш а дика дар. Цо цIаькха а бакъдир вай шин мехка юкъе вIаши пайдане дола шерра а чIоагIа а гIулакхаш дегIадоаладелга йоккха лард йолаш хилар (ма-дарра аьлча, из бакъду хIанзалца хиннача практико а).

Бакъда вай иллюзеш увттаяц, бокъонца дола дика советско-японски гIулакхаш леладара тIехьа кхы а чоалхане къовсам лоаттабе безилга а хов. Из цIаькха а дагадохийташ да дукха ха йоаццаш Японе Iохайнача советски самолетаца японски Iаьдалаша леладаь гIулакхаш. Фактaш массанена а йовзаш я. Японе даьча цу гIулакхех вайна хетар дизза кхетадергдолаш дийцар Советски правительства заявленеш тIа а Японе кхыча мехкашцарча гIулакхий министрца нов. Громыкос къамаьл деш а. Советско-японски гIулакхий юкъара атмосфера японски Iаьдалаша леладераша цIенхаштта Iаьржъеш хилар белгалдаккха мара валац со укхаза, СССР-ца дика гIулакхаш леладар лов яхаш Токио дувцараш цIенача дег тIара хиларах шекбоах советски нах.

Новкъостий! Вай гIерт паччахьалкхенаша вIаши машаре гIулакхаш леладелга духхьала шин оагIорахьара хинна ца Iеш, тIа-тIа шерагIа, дуккхача оагIорахьара долаш хилийта, чIоагIа машар бувзаш йола материальни ткань цо шийца хьа а хулийтаргйолаш. Духхьала цунна тIаерзаяь я, къаьстта аьлча, транспорта, энергетика, гонахьара Iалам лорадара проблемай хьакъехьара Европа юкъара конгрессаш ярах лаьца йола Советски Союза предложенеш а.

Хельсинке дийцараш кхоачашдара хьакъехьара болх бIарчча хьанийцача итташ а кхыметтел бIаьш а долча практически гIулакхашта бекъалуш ба. Уж массаза а ле ца луш хила тарлургда, бакъда из — къаьстта боккха лоархIам бола партийнни паччахьалкхени болх ба. ХIаьта вай, советски наха, мах бу цу лостаме гIулакхаш деча массане а деш дарий. ХIана аьлча из вай юкъара гIулакх да — хIара советски сага дега дезаш дола машара гIулакх да. (ДIаьхдаь тIоараш тох).

Европе кхы а сатийнагIа дола хьал оттадара пайдане хIама дир Европа юкъарча совещане вай инициативагIа могадаьча тешам болар оалаш долча гIулакхаша — эскара хургйолча йоккхийча маневрех кхыча мехкашка хьалххе а дIахайтара практикаси цу маневрашка кхыча мехкий наблюдателаш хьехарои.

Вай хадданза кхоачашъю халкъашта юкъера культурни кхыдолен бувзамаш а контакташ а шеръяра информаци вIаши лулга шердара хьакъехьара Хельсинке тIаийцача ТIеххьарча акта положенеш а. Вай из ду кхохкам лаьгIбеннача хьалашка иштта дола бувзамаши контакташи дегIайоагIилга дизза доагIаш хиларца — кхетадеш ма-дий, суверинитет вIаши лархIарен чурча гIулакхашта вIаши юкъе ца лелхарен принципаш цIенхаштта лела а еш. ХIаьта Советски Союзаца леладеча гIулакхашка уж принципаш толхаелга, советски халкъа, тхоай социалистически строя хьашташта духьалара гIулакхаш леладелга, — халаш, господаш — оаха цхьаннена а могийтаргдац. (ДIаьхдаь тIоараш тох).

Цунца дувзаденна ала доагIа кхоххам лаьгIбеннача хьалашка тIа-тIа лаккхагIа хул вай идеологически бIлхагара дIадехараш. Вай пропаганда — мехка чухь а доазол дехьа а — дунен тIа хула хувцамаш дика довзаш хила еза, дика кхетаеш а тешавеш а хила еза. Идеологически балха дешаш тIехьа тIайоагIача хана а ший теркама юкъмоттиге лоаттадергда ЦК-ас. Из хьадехаргда вай ерригача партийни органашкарен организацешкарен.

Новкъостий! Машара тIехьа лоаттабеча къовсаме империалистически паччахьалкхенаша доаржадаь сихдаь герз хьаделга соцадарал, герз дIадаккхарга довларал тIех лоархIам болаш хIанз цхьаккха декхар дац. ГIулакх миштад аьлча социальни тIемашка шоаш эшар, колониальни лаьтташ шоаех довлар, тIа-тIа дукхагIа дола мехкаш капитализмах дIакъастар, машара социализма толамаш, буржуазни паччахьалкхенашка компартей влияни лакхъялар — цу дерригнена духьал капиталистически дунен агрессивни гIозараша шерра тIема кийчонаш ю. Есташ я тIема бюджеташ, хьаду герза керда тайпаш, хьалью базаш, тIема демонстрацеш ю. Цу «низа позицех» коггIортилге а еш, империализмо дог доах ший бера лайжжа дIайодаш йола кхыча мехкаштен халкъаштен доал дара торо юхасоцалургхиларга.

Деци хьона, «идейни база» шоай политико ма-яххара хилийта гIерташ сихдаь герз хьаделга могадеш долча империалистически гIозарашта фуннагIа де а эхь хетац, кхыметтел элиментарни логика башха теркал а яц. ТIема кийчо яра кхы а кредиташ яха еза хана «советски низ тIеххиларца» кхерам тIатувс цар парламентарештеи общественностан, хIаьта оборона шоаш еш йола йоакхо дIахьокха езача — цар тешам ду «малхбузен тIема низ дувцилга йоаццаш тIеххилэрах».

Вай оборонах аьлча, вай цунга дIадохийт духхьала Советски Союза тешамерча кхерамзленна, вежарашха долча мехкаца цхьана социализм лораяра, вIаши духьала йолча общественни системашта юкъе этта исторически къовсаме дош шоашта болча пайдана низаца къоастаде потенциальни агрессарий дог ца оттийтара эшаш дар. Советски бIухой империалисташ теркал ца дича баргбоаца, вай ханара эггара дикагIа дола герз массаза а хургдолаш тIехьа тIайоагIача хана а мехка Герзашцара Низаш лакхача боараме лоаттадар — иштта да халкъа хьалхашкара вай декхар, из вай сийленца кхоачаш а дергда. (ДIаьхдаь тIоараш тох).

ХIаьта ца доалаш хIанз вай халкъа боахамах хьакъестаеш йола средствaш къахьегамхой вахара хьал тоадара, хIама кхоллара гIулакхашка дIаяхийтарал дукхагIа вайна ловш хIама а дац. Вай хьаштдале кхоана а кийча да герз дIадаккхара гIулакхаш дIадоладе — хьаштдале доккхий, радикальни, хьаштдале юххьанца цхьадолча даькъе — бокъонца нийсхон вIаши йолча ларда тIа. Вай бахьан гIулакх юкъагIа дусаргдац!

Дуккха шераш хьалха В. И. Ленина аьннад герз дIадаккхар «социализма идеал я». Цу хана милитаризм лакхлулга соцаде, дунен тIема кхерам ца хилийта реальни торонаш яцар. ХIанз хьал хувцаденнад. Социализман машареи низаш дерригача адамашта геттара боккхача лоархIаме дола из декхар къоастаделга дIахьалхашкахьа кхахьа — деш-деш кхыметтел цхьаца йолча участкашка даь а — де йиш йолчунга довлара влияни йолаш да. Цул совгIа капиталистически паччахьалкхенашта доал деча гIозарашка а луш-луш лакхлу ядерни замагIа керда дунен тIом хьоабарца оагIув лоацилга пайда баргбоацаш хилар меттел долла хIама хIалакдеши зуламен хургхилар кхетаделга.

Машар безача низаша цхьана гIулакхаш дар бахьан долаш — вай мехко эггара дуккагIа дакъа а лоацаш — укх тIеххьарча шерашка кердача ядерни тIема кхерам лаьгIбара гIулакха тIехь дикка доккхий хIамаш карагIдаьлар. Ядерни герза тохкамаш делга дикка доккхача даькъе юхасоцадар, дунен тIа дIахо из доаржадара духьалара гIулакхаш тIаэцар, космосе, фордийи океаний бух тIа из дIаоттадар, Советски Союзой ВIашагIкхийттача Штаташен стратегически герзашта доазув оттадар, бактериологически герз ца магийтари дIадаккхари санна долча дешай хьакъехьара хаьдда дола, декхар тIадожадеш дола договораши соглашенеши яьй. Уж во итогаш яц. Цар харцду герз дIадаккхара тIехьара къовсам котало йоаккхаргйолаш бац яхаш скептикаша дувцараш. Бакъда карагIдаьннар чIоагIде а дIахо дегIадоаладе а деза кхы а сихдаь герз хьаделга эффективно дIадаккхар духьа.

Шоана дага ма-доагIий, новкъостий, герз дIадаккхара дош вай парте XXV съезде мишта ира а принципиально а оттадир. Политбюрос цкъа дийца Iийнадац цу эггара боккхагIа лоархIам болча гIулакха тIехьарча къовсама керда низ лулга. ООН Генеральни Ассамблея аргIанарча сессе цхьайола хьадда предложенеш оттае лаьрхIадар.

Дунен халкъашта юкъерча гIулакхашка низ юкъе ца боалабарах дола дерригдунен договор оттаде аьнна предложени оттайир Советски Союзо. Цу документа кIоаргга яьшха йола характеристика елар ООН Генеральни Ассамблея сессе. Укхаза со валац вай проекта тIа низ юкъе ца боалабаро паччахьалкхенашта юкъера гIулакхаш мара чу ца лоацаш хилар белгалдаккха мара шоай социальни къамани хьакъехьа мукъадовлара тIехьа къовсам лоаттабе йола дIаяккха йиш йоаца халкъий бокъонаш а ца хьоаеш. Уж ши дакъа вай цIенхаштта къоастадеш да.

СССР-о иштта ООН-е дувца юкъедихьад доккха комплексни документ а — герз дIадаккхара хIанз эггара чIоагIагIа эшаш долча гIулакхий шерра, массе а оагIорахьара йола программа чулоаца меморандум.

Лоацца аьлча вай мехко цIаькха а дуненна хьалхашка кхайкайир герз дIадаккхара хьадда йола программа — из программа ма-могга дуккагIа реалистически хилийтара цунна юкъе йихьай дикка йоккхий керда элементаш. Дуккхача дешай хьакъехьа дуккхача паччахьалкхенашта хетараш теркалдаьд, кхетадеш ма-хиллара, вай кхерамзленна зенне а хургдоацаш. Программа тIаоттадаь деррига гIулакхаш е цкъара, е юххьанца духхьала цхьадараш, цхьаннегара шоллагIчунга гIа а боаккхаш, кхоачашде кийча хилара хьакъехьара маькара позици а лелаю вай.

Герз дIадаккхар массане а юкъара гIулакх а хинна дIаотта деза цхьаккха паччахьалкхе юкъера а ца йоаккхаш. Цу гIулакха тIаерзаяь я герз дIадаккхара хьакъехьара дерригдунен конференци, юххьанца, цу лостаме боаккха гIа хиларах тарра — ООН Генеральни Ассамблея лаьрххIа йола сесси гулъярах йола вай предложенеш.

Советски Союза керда инициативаш ООН-е итташ йолча паччахьалкхенашен машар безача общественностон тIаийцар кхетаеши хьаллоацаши. Цо гIаддуг вай. Цо дог ураоттаду лаьтта чIоагIа машар оттабар духьа керда гIулакхаш дара. (ДIаьхдаь тIоараш тох).

Къаьстта белгалдаккха безам ба са Советски Союзо хьалхагIа а санна Центральни Европера герзашцара низаши тIема кхоачамаши кIезигдара Венеча переговорашка толам балар эггара боккхагIа лоархIам барех цхьа декхар ловрхIаш хилар. Европе вIаши духьал латта тIема низаш цхьацна а оагIонна зе а дергдоацаш кIезигдара йола хаьдда решенеш оттаяьй вай цига. Цу принципий ларда тIа оттаяь духьалйоагIа предложенеш ювца кийча да вай. Цхьана дIахора конструктивни, дог цIена дараш, цхьан оагIонна пайда бара тIаерзаяьраш а доацаш лаха, переговораш е кийча да вай воай партнерашца хьаштдолча боараме, эггара лаккхерчунга кхаччалца.

Деза новкъостий! Нагахьа санна эггара керттерчох, дунен халкъашта юкъерча гIулакхашка вайна карагIдаьннaчох, дувце, тIаккха дог цIена а долаш ала йиш я: кхыча социалистически паччахьалкхенашца цхьана вай даь гIулакхаш а дерригача машар безача, реалистически уйла еш долча низаша хьаллоацаш хилар а бахьан долаш йиш хилар ядерни тIема кхерам юхабаккха, машар тешамегIа, кхы а чIоагIагIа хилийта. (ДIаьхдаь тIоараш тох).

Из итог, новкъостий, вай массавар гIадваха йиш йолаш я, вай доккхал де йиш йолаш я! Из итог дерригача адамашта аьттув болаш я! (ТIоараш тох).

Къамаьл даь чакхвоалаш мукъаба сона дунен коммунистически болама цхьадола дешаш лоацца дувца.

Эггара хьалха белгалдаккха доагIа чIоагIа классови къовсам лоаттабарах дуккхача капиталистически мехкий компартеша укх тIеххьарча хана доккхий толамаш даьха хилар. Цар шерьяьй шоай массовой база, чIоагIъяьй шоай авторитет, лакхденнад политически вахарера цар доал.

Эггара йоккхагIа йолча капиталистически ялх паччахьалкхенах кхаьннахьа — Франце, Итале, Японе тахан болх беш я хоржамашка 20 миллион совгIа харжархой шоашта тIехьа бола компартеш. Итале компарте хIанз тIеххьара хиннача хоржамашка ше юкъе йоацаш паччахьалкхен вахаре цхьаккха а доккха дош къоастаде хIанз йиш хургйоаца коталю яьккхар. Франце коммунистий социалисташцарен аьрдехьарча кхыча низашцарен цхьоагIо мехка политически вахаре массане а лоархIаш тIаийца, низ бола фактор а хинна дIаэттар. Дуккха итташ шерашка фашистски террор лаьттачул тIехьагIа Португале коммунисташ гуччахьа политически арене бовларал совгIа мехка эггара хьинар долаша гIен влияни йолашагIен йолча партеех цаI а хинна дIаэттар. КъайлагIа йолчара гуча хургйолча йоалаш латт Испане компарти а, лакхлу цун авторитет. Дикка боккха политически низ болаш я шоай мехкашка Инде Финлянде. Дане. Латински Америка цхьадолча мехкий компартеш.

Цу тайппара, дунен социализман къамаш мукъадахара низийи позицеш чIоагIъеннача хьалашка коммунистически боламо геттара доккхий толамаш доах. Вай кхетадеш ма-хиллара, дег тIара даькъала дувц из. (ТIоараш тох).

Бакъда империалисташа кхыча тайпара тIаэц из. Малхбузерча Европе компартей влияни лакхъяларо корзагIбоах уж. Хоржамашка компарте толам баларца дувзаденна гIожа низ а беш, кхерам тIа а тувсаш Италена духьалбаьлар США-и ФРГ-и кулгалхой, цо эгIазбигар дуккхача мехкашкара нах, царца цхьабола итальянски буржуазни политикаш а бугаш, СССР-е вай, а, ховш ма-дарра, лочкъадаьнзар цу хьакъехьа воашта хетар.

Укх тIеххьарча хана дикка йоккха событи хилар укх аьхки Европа коммунистически болхлойн партей Берлински конференци ярах а. КIезига ха дIаяханзар из кийчъеш. 29 партена дуккхача лоархIамерча дешай хьакъехьа хетараш вIаши тарде а итоговой документа проекта хьакъехьа барта даха а дийзар.

Бакъда саббарагIа коллективни баьча балхо ший дар дир. Конференци чакхъяьлар Европа коммунистий бартцхьоагIо хилара, вежарашха вIаши гIулакхаш леладара, машар, кхерамзле, вIаши цхьана гIулакхаш леладелга чIоагIдар, континенте социальни прогресс яр духьа цар цхьана еча йоакхон уйланца.

Цунна юкъе дакъа лаьцар Европа ерригача компартеша (Албански чунгара дIаийккхача), цхьа барт болаш итоговой документ тIа а ийцар.

Берлине конференце дакъа лоацаш хиннараша даь къамаьлаш машаран социализманен тIехьа хьинарерча къовсама уйлах диза дар. Цо тIаийца документ — из машара, Европе кхерамзленна а кхохкам лаьгIбара а тIехьа дIахо лоаттабе безача къовсама хаьдда йола программа я. БIарчча хьанийцача, доттагIаша, хIаьта иштта вай классовой моастагIаша а баьча маьхагIа Берлински конференци Европа вахаре коммунисташ боккха лоархIам болаш хилара дола цхьаькха тешал а хинна дIаэттар, вай раьза да КПСС-о цу доккхача гIулакха юкъе ший дакъа лаьца. (ТIоараш тох).

Из дар, новкъостий, дунен халкъашта юкъерча гIулакхех са шоана дувца безам хиннар. Шоана гуш ма-хиллара, цу даькъе а XXV съезда решенеш кхоачашъяра кIаьд ца луш болх бу Политбюрос.

Из болх вай бергба беррига низаца — машара а советски халкъа ираза а духьа, машара а дерригача адамий прогресса а духьа. (ДIаьхдаь тIоараш тох).

Новкъостий, се къамаьл даь воалаш са белгалдаккха безам бар XXV съездо оттадаь декхараш кхоачашдара гIо деш беррига партийно-организацинни идейно-политически болх хила безилга.

ХIара коммунист, миччахьа болх беш вале а, моллагIча гIулакха тIа е посте вале а, шийгара визза а дисциплина йола а саг хилара, гIулакх творчески деш хилара хьокхам телаш, доккхий а зIамига а декхараш кхоачашлеча паччахьалкхен гIулакх долаш хилара хьокхам телаш хилийта гIерта деза вай дIахо а.

Моттигерча партийни, советски, боахама органий коммунистий, дуккхача къахьегамхой творчески инициатива ма-могга дегIайоалаяра тIаберзабаь бола парте никъ нийса никъ ба. Цо луш дола беркате толамаш дика хо а лу вайна.

В. И. Ленина белгалдаьхад план социалистически паччахьалкхено болхлошта луш йола задани хиларах тарра нах деза мулаш, кховчашде деза декхараш къаьгга кхетадергдолаш хилар. Вай дувцаш дола документаш болхлой, колхозхой, вай интеллигенце овлангарча хьашташа ма-яххара да.

ХIара къахьегача коллектива, хIара къахьегамхочоа перспектива йовзаргйолаш, даха деза мулаш, кхоачашде реза декхараш къаьгга кхетадергдолаш хIама де деза.

ИттлагIча пятилетке мехка, вай партенен халкъан хьалхашка гучабоал геттара боккха уйла тIаозаш бола безаме болх. Болх геттара бехктокхаме ба. Вай болх барах, белгалъяьха планаш кхоачашъярах тийша хургба вай Даьхен низ, сий, из тоалар, хIара дезала хьал, хIара советски сага хьал а ираз а. (ТIоараш тох).

Шеко яц Ленина парте кулгалдеш дола вай халкъ хIанз а исторе шийна тIабилла бехктокхам бизза кхетабергхилара. (ДIаьхдаь тIоараш тох).

Парте белгалдаьхараш, цун XXV съезде оттадаь декхараш кхоачашдергда! **(ЧIоагIгIа, дIаьхдаь тIоараш тох. Пленуме дакъалоацараша ура а гIайтте даькъала вувц новкъост Л. И. Брежнев).**

«Сельские зори» яхача журнала октябрера номер

ХьалхагIа дIаихача номершка а санна, РСФСР юрта боахама Министерства Къилбаседа Кавказан Центральни Черноземьянен лаьрхIа арадоахача «Сельские зори» яхача зональни Iилма-производственни журнала октябрьски номера тIа йоккха моттиг дIалоац колхозно-совхозни производства къахьегамхой хьалха латтача опытах йолча материалаша.

«КПСС XXV съезда решенеш кхоачашъергья» яхача рубрикана кIал кепатеха я тоъал лоархIаме массеха материал. «Юртбоахама производствана ду доал — Iилман ларда тIа» — ший статьях иштта цIи тиллай КПСС Тамбовски обкома секретара, экономически Iилмай кандидата А. Завгородне. Автора ма-ярра ювц производство вIаштIехьъяккхара прогрессивни цеховой система юкъеяхьара опыт, кердача хьалашка производствана доал дара технологен эффективностен башхалонаш хьахьокхаш дола лоархIаме масалаш доаладу.

Хетаргахьа республика юрта боахама къахьегамхошта цу статья тIара корадоагIаргда шоай практически балха пайдана хургдола дуккха хьехамаш.

Гуйра-Iан замалахьа кхашка Iоаньча тIоадалах пайда мишта эцаргба? Цу хаттара дала жоп корадоагIаргда «Кхаш лорадара лаьтта леладелга» яхача разделе кепатехача «Зональни башхалонаш теркал а еш» яхача Донской юртбоахама зональни Iилма-тохкама института директора Н. Ильинске статья тIара. Цу разделе шун теркам тIаозаргба иштта «Лаьтта хига Iо ца кхахьийтара оттаяь духьале», «Лаьттан рельефи севообороти», «Боча оагIонашца беча балха» яхача а кхыча а статьяша.

Уйла лаьрххIа тIаяхийтар могаю оаха «Химии хьувкъами» яхача раздела. Цу разделе «Кхай кхоачамех» яхаш «Теркалъе» мегаргйолаш чIоагIа пайдана статья язъяьй юрта боахама агротехнически гIулакх дара Центральни института Краснодарски филиала директора, экономически Iилмай кандидат Э. Эйсерт керте латча группо. Автораша ма-дарра дувц коача удобренеш лоаттаяра, дIакхахьара, тессара дешаш.

Укх шера амбараш йизза ялат — страховой фонди дIаде фуи — чутессад колхозашеи совхозашеи. Амбарашкарча чоапилгех мишта лорадергда ялат? Цунна фу де деза бокъонца дувц ялатеи из чакхдаккхарах хьахулача продуктайн Еррисоюзни Iилма-тохкама института Кубански филиала лабораторе заведующе М. Диденко «Амбарашкарча зуламдергашта духьала» яхача статья тIа.

Доккхийча специализированни боахамий къахьегамхошта пайдана да «Специализаце керда горизонташ» яхача раздела тIара материалаш йовзар. Ешанза ма Iелаш Белгородски областерча «Заря коммунизма» яхача колхоза председатела Ю. Приходько керте латтача авторий группо язъяь «Къахьегама овсарле лакхъеннай» яха статья а хIаьта иштта «ШозлагIа хьахнина ферма», «Специализаце хьалашка къахьегамах мах телар», «Доахан машинашца деттара» яхеи кхыйолеи статьяш а.

«Лораваларо — тешам лу» яхаш чIоагIа пайдана статья язъяьй дIа-юха ца дувлача лазарий кафедра заведующе, Горски юртбоахама института профессора, ветеринарни Iилмай доктора М. Нехотяева. Цу тIа ювц хьайбай организма чу геттара дукха токсически веществаш хьахулийтача вар тассара лазараштa духьаларча профилактика технологи.

Чулоацам дика болаш я «Сомийи комсийи бешамашка» яхача разделе «Интенсификаце наькъагIа» яхаш чIоагIа лоархIаме статья кепатеха араяьккхай Къилбаседа-Кавказски зональни сомийи комсийи бешамаш лелаяра Iилма-тохкама института директора, юртбоахама Iилмай кандидат К. Серпуховитина керте латтача авторий группо.

Комсаш кхеяра даькъера кердагIа йола технологи юкъекхахьара опыта хьакъехьа ма-дарра дувц «Таманьвино» яхача производствени агропромышленни объединене генеральни директора экономически Iилмай кандидата П. Растригина «Йовкъаш шерагIен гувнаш лакхагIен» яхача статья тIа.

ХIара бетта арадувлача зональни журнала октябрьски номер тIа дукха я хьалха латтача опыта хьакъехьа язъяь дика чулоацам бола материалаш.

Кхашкен фермашкен къахьегараштa, боахамийи, боахамий чухьарча подразделенейи кулгалхошеи специалисташеи дагадохийт оаха «Сельски зори» яхача журнала 1977 шера кулгаш яздайташ хилар. Диц ма лелаш ха чаккхьялалехьа юха а цу журнала кулгаш язде.

С. ЧЕРВОНЫЙ,
журнала корреспондент.

КХОАНА–КОМСОМОЛ ХЬАЯЬ ДИ

КЪОНАЛА ЦIЕЙ

29 октябре 58 шу дуз ленински комсомола. Ше хьакхеллача дийнахьа цо Ленина васкеташца, Коммунистически парте гIулакха тешшаме йолаш хьаенай из гражданскй тIема а до бохабаь боахам юхаметтаоттабеча а хана мехка экономикеи культуреи дегIайоалаеча доккхий декхараш кхоачашдаьча хьалхарча пятилеткай шерашка.

Большевикашта цхьана шоай са дехка духьаллаьттар комсомольцаш Колчака, Деникина, Юденича, Врангела ордингашта. Цар цIераца ювзаенна я Днепрогэс, Турксиб, комсомольск-Амуре, Магнитка, Беломорканал санна йола советски ваьха сийлахь-йоккха гIишлош.

Вай мехкара дерригa халкъаш бирсача мостагIчунца — германски фашизмаца — тIом беш хиннача шерашка цIаккха дицлургдоаца денал гайтар комсомольцаша. Даьхе бахьан шоай са дIаденна а дийна биса а болча дуккха бIаьш болча комсомольцашта Советски Союза Турпал яха цIи елар. Вай дегашка даим бахаргба Александр Матросов, Кошевой Олег, Космодемьянская Зоя, Нурадилов Ханпаша санна бола советски халкъа сий дола къонгаш мехкарийи.

Сийлахь-боккха Дай-мехка тIом чакхбаьнна бацар кагирхой, халкъа боахам юхаметтаоттабе аьнна парте даь кхайкарал хьал а лаьца, бохабаь хала ах мохк тоабе эттача хана.

Даьхе тIема човнех йийрзачул тIехьагIа машарера вахара кхы а доккхагIеи доалханегIеи дола декхараш кхоачашдеча хьалхарча мугIарашка дIаэттар кагирхой, тIа-тIа керда доазонаш кара а дерзадеш. Дуккхача даьхье царех тийша хилар цеанини лаьттаи карадерзаделга, керда гIишлош хьалъелга, космически аре тоххилга. Уж ерригa коталонаш яхарах Советски Союза эггара езагIа йола ялх орден сийнай ленински комсомола.

Комсомольцийн кагирхойн хьинар цIаккха лаьгIургдолаш доацилга хьагойт цар таханарча гIулакхаша а. Байкало-Амурски машинникъ, КамАЗ яхараш йоккхагIа а йолаш вай мехкара бIаь гIишло хьалъелга шийна дIатIехийнад 35 миллион сагах латтача комсомоло. Цу дерригне бе боагIаш бола мах бир парте XXV съезде. Коммунистически парте даим лийрхIа а лийрхIай, хIанз дерхIаш а я комсомолах шии тешшаме резерви гIончеи.

Дикача къахьегама гIулакхашца дIайолаяьй иттлагIа пятилетка вай мехка а НохчГIалгIай а комсомоло. Яхь лелийра шоаш хьаллаьца керда боламаш производства эффективности продукце дикали айяра тIадерзадаь цар. ТIатIа шерагIа яржаш латт «Эффективностеи дикалеи пятилеткана — къонабарий хьинари кхоллами», «ХIара балха денна — дикала Знак» яхача денизагIа лоаттаеш йола яхь. Цига дакъа лоац 90 эзар совгIа болча кагийча нахеи 548 комсомольско-кагирхой коллективаи.

Ди тIехьа шерагIа даржаш латт республике «Октябра 60 шу дизара — кховзткъа ударни хIира» аьнна мехкара кагирхой тIахьехаш ленинградски комсомольцаша даь кхайкарал. 1976 шера 13 сентябре денз 1977 шера 6 ноябрга кхачалца хIара къахьегама кIира Советски Iаьдал латтача пхьан шера хетадеш да. Цу боламе котбаьннарашта бокъо лургья Октябра 60 шу дизарца ленински комсомоло КПСС Центральни Комитета луча рапорта кIала кулгаш язде, Кремлеи «Аврора» яхача крейсер тIеи суртaш даха.

Башха-дика гIулакхаш карагIдувлаш къахьег укх шера Крылов Виктора кулгалдеча «Старогрознефть» шоллагIча инженерно - технологически служба комсомольски организаце зубоагIача кагирхоша, Малгобекски УБР-ча Галаев Iийса керте латтача комсомольско-кагирхой коллективо, Гебаев Iарбе кулгалдеча Урус-Мартановски района «Красноармейский» совхозерча кагирхой коллективо. Кхычар хьокхам эца мегаргдола дика гIулакхаш шоашкара дуккхаза гайтад Карабулакски химреагентий завода аппаратчика, СССР Лакхехьарча Совета депутата Храмов Петра, швейни производственни объединене хIамаш тегаза Молочкова Натальяс, НГIАССР Лакхехьарча Совета депутаташа Назрановски трикотажни фабрика заправщица Барахоева Зате, Ножай-Юртовски района А. Шерипова цIерагIча колхоза тхьамка леладеча Илманова Маликас, дукхача кхычар.

Къонабарий хIара коллективе беш бола союза чура, идейно-политически болх толбар, хIара эIамигача саген йоIеи къахьегамеи общественни хьинар айлир комсомольски документаш хувцаш шии шера гаргга чакхбаьккхача балхо. Из деш хьаIоаяь пайдане опыт дIахо а балха тIа дIачIоагIъеш хургья республика йоккхий а эIамига а организацеш.

Парте кулгалца республика комсомольски органаша боккха болх бу кагий нахи мехкарийи шоай Даьхе езаш, интернациональни доттагIала уйлаш, йолаш, советски наьха революционни, тIема, къахьегама традицешта тешаме болаш дIаяхача замах юхедисача ширдаьннача гIулакхашца машар хургбоацаш хьалкхебара тIаберзабаь. Таханара кагирхой белггала ба кердачун тIакхувш, дикка дийша хиларца, Iилматехнически прогресса дешаш довзаш, унахцIена болаш хиларца. Цу дерригнех доккхал деш дола вай мехка кхоаненах дог тийша да.

Шеко яц, КПСС XXV съезда решенеш кхоачашъеча НохчГIалгIайчен кагирхошта кхы а йоккхагIа йола коталонаш яха карагIдаргхиларах.

Сунженски райбыткомбината хIамаш тегача цеха комсомольско - кагирхой коллектив районе дикагIчарех лоархIаш я. Октябра 60 шу дизарца ленински комсомоло КПСС Центральни Комитетага луча рапорта кIала кулгаш язде бокъо яккхара районе эггара хьалха яь дIайолаяьраш уж ба. Цар лаьрхIад иттлагIча пятилетка хьалхарча шии шера илап комсомола В. И. Ленина цIи тилла 53 шу дузача 1977 шеря 12 июле кхоачашъе, хIаьта ерригa пятилетка — 3,5 шера.

Иштта, толамаш даха шоашта хIанзле карагIдаьнна дале а коллективе лоттабенна яхьа сийг бужийташ яц комсомольски организаци.

СУРТА ТIА: Сунженски райбыткомбината хIамаш тегача цеха толашагIбола болхлой: (аьрдехьара аьттехьа) Албакова Фердовс, Костоева Фатима, Евлоева Зуна (цеха начальник), Редькина Маша.

И. ПЛИЕВА сурт.

Поэта Яндиев Жамалдий 60 шу дизарга

НИЗ БОЛА ПОЭЗИ

Тахан республика общественносто дезду цIи хеза волча гIалгIай поэта Яндиев Жамалдий 60 шу дизар. ГIалгIай поэзе доккха цIей да из. Яндиев Жамалда санна бола поэташ дукха бац вай къаман литературе. Цулухьа доккхал ду вай цунах.

Ираз долаш ба вай советски мехкара поэташ. Вайцига поэта талантах Даьхен рузкъа лоархI, из дарбана хий е дошув доалла моттиг йолаш мо. Аз аьнначунна тешал ду Яндиев Жамалдий берригача творчески наькъо.

«Вахар дезача дегана
Со доккхача дунен чу венав.
Ший сийрдача хьехамца
Октябро со кхеваьв», —

йоах поэто. Сийлахь - боккхача Октябро деннача беркато кхеваьв Яндиев Жамалда. Из беркат — мукъале, ираз да. Эггара хьалхара йоазув гIалгIашта деннар а Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци я. ГIалгIай меттала эггара хьалха стихаш язъяьчарна юкъе ва Яндиев.

Харц хургдац Яндиев Жамалда халкъа къаьстта дукха веза аьлча. Нагахьа саг нийслургвац гIалгIашта юкъе ер мугIараш дагахьа ца ховш:

«Хьо деттале, са дог,
Хьо деттале,
Ткъам баьккха оалхазар ва
санна!
Шо хьувза, са уйлаш,
Шо сттале,
Михо човхабаь Iаьржа
форд ва санна!»

Iалаьмате боккхача поэтически низаца язлаь да уж мугIараш. Цхьаккха къаман поэзе цIаккха хинна доацача тайпара да укхаза поэтически суртaш а.

Яндиев Жамалда къаьнарча вахара Iазап а кердача вахара ираз а довзачарех ва. Цулухьа дуккхаза а вIаши духьала уттаду цо хьалхагIа хиннари хIанз долаш дари.

Иштта, уж шии вахар вIашкаутттаду поэто «Ленин» яхача стихотворене тIа а. Ала деза из стихотворени Яндиев Жамалдас мел язъяьчарна юкъе дикагIчарех цаI йолга.

«Дунен тIа тIоа сегар,
Дунен тIа ди даьлар,
Лоамаш сийрдадаьлар,
Из даьр — Ленин вар.
Са даьй маьлхе баьлар,
Дегаш ловза даьлар,
Вахар хувцаделар —
Из даьр Ленин вар...» —
йоах поэто.

Багахбувцамах пайда эц Жамалдас, цхьабакъда лечкъа-м дац багахбувцамцара хIамаш. Ший тайпара къаьге, кхы тIа а хозделе, чухьарча маIанах хьалдизе дIаотт поэта мугIарашка багахбувцамцара цо хьаийца дош.

Яндиев Жамалдас язъяь стихаш цун цIи цар тIа латташ еце а йовзаргья моллагIчоа а. Са дега хьамсара да цун стихашцара халкъа хьаькъал, лешай дозал, лоам чура духлувлача шовда яр санна йола цIенал.

Чот йоацаш дукха я дунен безаман лирике язъяь стихаш. Дунен безаман лирике долча дикагIча кхолламашта юхе дIаоттас йиш я ер а.

ШИ ТIАДАМ

Охкаеннача морхашкара
ДогIан тIадамаш леташ
санна;
Цун доккхийча бIаргашкара
Лийгар тIадамаш, дезденна,
Уж лаьтта ца легийта велар
со.

Кбанаш духьал хьекхар аз,—
Са кулгаш, са дог доагадаь,
Iаьржача лаьтта лийгар уж.
Стихашка керттера дар — поэзи йолаш хилар да. Яндиев Жамалдий стихашка поэзи йолаш я. Йоккха поэзи.

ГIалгIай багахбувцам санна дика йовз Яндиев Жамалдийна эрсий классически поэзи а. Эрсий классически поэзена декхарийла ва из ший поэтически творчестве.

Лоаман хьасташкара
даьнна
Шийла шовдаш ма
мийннад аз.
Пушкина хьеIача хьастара
санна
Мерза шовда ма-меннадац
аз.

Лакхача лоам тIара дIахьежача бIаргагу мехка гIолла долха доккхий хиш. Тахан, Яндиев Жамалдий юбилей йолча дийнахьа, вайна гу цун поэзе мехкара керттера хиш, вешта аьлча темаш: философски лирика, къаьнарчен кердачен вахарах йола стихаш, тIема ханара стихаш, безама лирика. МоллагIча темах стихаш язъйой а, заман сий лакха лоаттаду поэто.

«Вода со заман кизга чу
хьежаш,
ДоагIар, додар кIоаргга
зувш,—
Дог санна вахар дезаш.
Хьаькъал — тIехье йолга
ховш», — йоах цо.

Ше кхеваьча лаьттах къоастас йиш йолаш яц Яндиев Жамалдий стихаш. ГIалгIайченга дика тов уж, моакхаза лоамаш, хьажкIий кхаш, оалхазараш, къаьнара гIалаш, керда вIаштIардаь цIенош тоаш санна.

Ший ерригa талант, берригa низ, дерригa хьинар Даьхенна дIаденнад Яндиев Жамалдас. Цун стихаша новкъостал даьд кхувш йоагIа тIехье дикагIа, хозагIа, цIенагIа хьалкхее. Ший заман тешаш а хинна дIаэттай цун стихаш гIалгIай поэзе. Вай сийдолча Даьхен цхьаккхе а ди тIехдаьннадац Яндиев Жамалдий стихашта юхе гIолла.

Фашистски Германе вай мехка тIалетача хьалхарча денош-ка денз дека доладеннад поэта тIема духьалара мугIараш.

Даьхес вай тIем тIа дех,
Лаьтта, сий, бокъо лорае.
Майра кIантий цо лата бех,
Къиза мостагI вохаве.
ГIовтта, кIантий,
ГIовтта!
Кура кIантий,
ГIовтта!

Шеко яц цу мугIараша кIантий гIовттабаь хиларах. Даьхенна хетадаьр зехьа довц. Дайнадац Яндиев Жамалдас Даьхенна хетадаьр а. Халкъо ший безам беннаб цунна. Даьхено орден еннай. Ший ткъо шу даьннача хана санна тахана а дог тохадолийтача цIенача оазаца йоах поэто:

Даьхе, Даьхе,
Ва дошо Даьхе,
ДIаэца са вахар,
Са уйлаш!

Дуккха а дувца йиш я Яндиев Жамалдий поэзех лаьца. Ма-дарра цунах дувца велча, бIаргча газет а тоъаргдац. Сай статья йистеIоалаш баркал ала безам боагIа са цун стихащ эрсий меттала а яьха берригача вай мехка а кхычахьа а уж дIайовзийтача таржамхошта С. Липкина, Н. Асаковна, А. Тарковскена, Ал. Гатовна, кхычарна.

Г. ГАГИЕВ, поэт.

Керда стихаш

Ж. ЯНДИЕВ.

Наьна ловца

Октябрь шераша
Сийрдаьккха,
Вай лоаман Iуйре
ГIеттача хана,
«Вахалва», аьнна,
Ловца баьккха,
Лоам-чу ехкай
Са миска нана.
Цо со хьийстав,
Хало, оатто ла, яхаш,
Къиза вахар
Шийна дайзандаь,
Цу цIимхерча
шерашка яхаш,
Лаьттара бала
Дукха байзандаь.
Кердачун чам баккха
ший кхелехь.
Цо вахерцара
Iодика йийцар,
Са дега оаз
Ткъамашта гIатталехьа
Са доацаш
Цун гIийла гом бисар.
Цхьан хана
Нанас баьккха ловца
ХIанз тIехьа ца къасташ
соца ба.
Октябра маьршача
иллешца
Наькъа тIа ваьнна
Со водаш ва.

ПОЭЗЕГА

Дукха Iеха эшгар хинна
Хьо соне гуча ихаяц,
Е из харцдар бакъда аьн.
Хьо сога харц а лийнна яц.
Iа-м со цу къонача нанас
Хьалхара бер санна хьестаьш,
Лоамий шовдегIа вокхаваьв.
Бусса, сецца духьал ухаш
Маьршача уйлаегIа кхеваьв,
Езача, дикача йишас
Воша мо боча лелаваьв.
Цкъаза сийрдача бIарга
Гуйрен баьде докк оттарах,
Бешера сом кхаьча е аьрга
Цкъаза бовза безарах,
Безам Даьхех Iа баьккхабац,
Наьха рузкъагIа хьегаваьвац.
Водар довза, дикачун хамбе
Лаьтта Iа Iомаваьндаь,
Вахар деза, Даьхе хестае
Iа сайна бокъо еннадаь,
Дунен тIа мел вах деттIара
Аз хьона баркал яхаргда,
BIалла доастама ца хеташ
Хьона дилла несал дергда.

САГАГА

Бетта е маьлха Iы хиле
Сага тIехьа ма лела лаьтта,
Бийса Iаьржлий е ди кхаьле
Лар йовцаш Iы дов хьона,
етта.
ТIехьа ма лела,
Доастама хиле,
Хьалха а ма вувла,
кураваьле.

ИЛЛЕШКА

Ай, да ма хьакха шун!
Аз сай наб-са доадеш,
ДоагIар-додар хьедеш,
Нанас бер мо хьесташ,
Дегашка юша гIерташ
ДIаахийта бийсаш,
Гуйрен баIа санна,
Лар йоацаш йоргйий-хьогI?
Дега йIовхал яйна,
Из лув кхера хинна,
Мискача дикага санна,
Аз-м шуга дог ма-доах.

Новкъостага

Заман векъа теш хила
гIерташ
Нийсача наькъ тIара
Гоал ма вувла,
ДIадахараша гIийлла хьесташ
Таханенцара
Був ма вувла.
Хьоцарах ца кхераш
тахан даьр
Хьона беркатегI,
чамегI хургда;
ЗIамига, е доккха
карагIдаьннар
Кхоана тIехьес
сий деш дувцаргда.

Редактор
Т. А. ТЕБОЕВ.

КАГИРХОЙ ДЕНАЛ ЛАКХДЕННАД

Дикача къахьегама толамашца мукъабаьккхаб Малгобекски районера комсомольцаши кагирхойи комсомола 58 шу дузача Денна. Комсомольско-кагирхой коллективашка денгара денга шерагIа яржаш латт иттлагIча пятилетка хьалхарча шера социалистически декхараши хьинаши кхоачашдара тIехьа лоаттаю ахь.

Мехкарча къаьст-къаьстача кагирхой коллективаша цу даькъе дIадоладаь боламаш хьаллаьца ца Iеш районе хьалха латтача къонабарий сменаша, бригадаша шоаш а гойт маьхера инициативаш.

Вай мехка кагирхошта юкъе санна тха районе я шерра баьржаб Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци хинна 60 шу дизара сийна кховзткъа ударни вахта дIайолаяра бола ленинградски комсомольций болам. Из эггара хьалха хьаллаьцар Вознесенски газ чакхйовхача завода кагийча нахеи комсомольцашеи. Из гIулакх корта болаш леладайтар духьа ерригача юххьанцарча комсомольски организацешка собранеш чакхъяьхар. Цига укх деношка хьатIаоттача а, хIаьта иштта тIадоагIача шера дездергдолча а Октябрьски цIейшта хетадаь доккхагIдола социалистически декхараш тIаийцар.

Цу даькъе шоаш денна дош толамца кхоачашдеш хьайоагIа балха декхараш даим санна тIехкхоачашдеш йола Галаев Iийсаси Каюшников Анатолеи кулгалду 930, 933 йола бурувдетта комсомольско-кагирхой бригадаш. хIаьта Яндиев Къоасам, Абубакаров Султан, Гербовцев Петр керте латтача къонача бурувдетарий сменаша ворхIагIча бетта — июле — кхоачашъяьй шера заданеш.

ЧIогIа къоабалдаь тIаийцад района бурувдеттараша Галаев Iийса керте латтача комсомольско-кагирхой коллективо «Тохаш дола хIара метр бурув дикала Знак йолаш хилийта, цхьа сахьат зехьа ца доадеш, авареши браки ца еш къахьега» аьнна даь кхайкарал Цудухьа тахан тхо гIаддахарца белгалдаккха йиш йолаш да Малгобекски бурувдеттараша укх шера доахача къахьегама толамашта юкъе кагирхой доккха дакъа долга.

Дукха дика гIулакхаш карагIдийннад укх карарча шера яьржача яхье ВГПЗ химлабораторе. № 1 йолча компрессори участка, хлебозавода, лимонадни цехо, быткомбината, «Ачалуки» яхача завода, № 20 йолча тика, универмага кагирхошта а.

Района ахархой, беррича къахьегамхой дегаш гIоздоах укх шера кхай тIара муженачa беркато Укх шера планал дикка тIех алат хьалкхеде а из пачхахьалкхен амбарашка чутасса а карагIдаьннад совхозий коллективашта. Из декхар кхоачашдечи шоашкара даим санна дика хьокхамаш гойташ хиннай «Луч» яхача комсий совхозера Крошка Александра, «Кавказ» совхозера Шатов Александра комсомольско - кагирхой звеньяш, «Ингушский» совхозера механизатор Гандалоев Iийса, «Малгобекский» совхозера механизатор Центроев Увайс. ХIанз тIадоагIача шера хьувкъама лард йоллача хьинаре къахьегаш ба уж.

Района комсомольций кагирхойи дикача гIулакхех дувцаш белгал ца даьккхача даргдац оаха тханцига хьалъе йоланяь больнични комплекс комсомольско-кагирхой гIишло я аьнна дIацхайкаьлга. Цига субботникаш а деш тайп-тайпара балхаш деш хиннаб района дуккхача коллективашкара кагирхой.

Района къахьегамхой дIахо кхы а хьинарегIа къахьегара легаш айду ерригача НохчГIалгIайчен республика, а, цу даькъе тха ахархоша а, шоаш тIаийца хинна доккхагIдола декхараш кхоачашдаро, цу хьакъехьа царна ловца боаккхаш Л. И. Брежнева къахат дайтаро. Цох кагирхой денал лакхдара керда талгIе хилар.

М.-С. ПЛИЕВ.
ВЛКСМ Малгобекски горкома секретарь.

Студенташа баркал йоах

ДIадахача шоатта дийнахьа дукха студенташ бар университета актови зале. Пенех хьалдийтта доахкаш дар лозунгаш: «Сийле хийла Ленина парте»! «Сийле хийла советски халкъа!», кхыдараш.

Тхо гулденнадар КПСС ЦК Генеральни секретаря Л. И. Брежнева вай республика къахьегамхой юрта боахама продукташ йоахаш доккхий толамаш дахарах даькъала бувцаш телеграмма яйтара хетаьча митинге. Митинг хьаеллаш къамаьл дир парткома секретара М. М. Пархоменкос. Цо лоацца дийцар карагIдаьннача толамех. Iойийшар Л. И. Брежнева яйта телеграмма. ТIаккха къамаьл дир исторически Iилмай доктора. Iилма коммунизма кафедра заведующе нов. Лоова.

— Вайга кхаьчаб дика кхаъ, — аьлар цо — Вай республика къахьегамхошта карагIдаьнна толамаш доккхий да. Вай университето а лаьцар уж доахача дакъа. ХIанз вай кхы а дикагIа деша а болх бе а беза.

Шоай гIозбовлар, гIадбахар гойташ къамаьл дир кхы а дуккхача хьехархоша, студенташа.

Укх шера университета студенташа планал совгIа дукха комсаш дIачуелар, коартолаш чуийцар.

ХьагIадоагIача шера кхы а дикагIа къахьега чIоагIо йир студенташа.

Д. КАРТОЕВ.
Нохч-ГIалгIай пачхахьалкхен университета студент.

ТЕЛЕВИДЕНИ

28 октябрь.
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Б. Т. Iуйранара гимнастика. 9.30 — Б. Т. «Зурманчаш, мичад шо!» 10.15 — «Уж ладувгIаш боаца къонгаш ба» яха телевизиони дуккха серийни художественни фильм. 1-гIа сери. 11.20 — Б. Т. «Иллеш доах Кесоглус». 14.00 — Б. Т. Телевизиони документальни фильмай программа. 14.15 — Б. Т. «Социалистически мехкий доттагIал». Югославе Социалистически Федеративни Республика. 15.20 — Б. Т. Голубева. «Уржумера кIаьнк». 15.30 — Б. Т. Шахматни школа. Разряднигий класс. 16.20 «Деэала къамаьл». 16.50 — Б. Т. Ереванск политехнически института камерни оркестра концерт. 17.20 — Б. Т. «Книжка, ка, дешархо». 17.50 Б. Т. «Комсомола октябрьски вахта». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Б. Т. «ХIара сурта тIа малх ба». 18.30 — Б. Т. Миллионий ленински университет. Къахьегамхой хьалторо тояр парте экономически политика декхар да. 19.00 — Б. Т. Пачхахьалкхен Омски эрсий халкъа хора концерт. 19.30 — Б. Т. «Iилманхочоа дош да». Академика Хохлова выступлени. 19.45 — Б. Т. «Уж ладувгIаш боаца къонгаш ба» яхача телевизиони дуккха серийни художественни фильма премьера. 2-гIа сери. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Документальни экран. 22.45 — Б. Т. «ДIадокх Москвитина». Пистеяьча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.00 — Комсомола хьахиннача Денга. «Хьа орденаш, комсомол» яха документальни фильм. 3-гIа сери. 18.25 — «Нохч-ГIалгIайчу гIолла» Информационни программа (эрсий, гIалгIай меттала). 18.45 — «Санитарни дружинай балха денош» яха фильм. 18.50 — «Къахьегамца сийдолаш ва саг» «ХьажкIаш телаярхо Матаев». «Электрослесарий бригадир Ловчиков» (нохчий меттала). 19.05 — Документальни фильм. 19.15 — Дай йоакхонаш, вежарий новкъосталаш, яха КПСС обкома бюро члена Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела новкъост Керимова выступлени. 19.30 — Фильм. 19.40 — Йоазонхочуаца Яндиев Джемалдийца вIашагIакхетар (гIалгIай меттала). 20.10 — ЗIамига бераш, шоана. 20.15 — «Юртара вахар» яха тележурнал (гIалгIай меттала). 20.45 — Документальни фильм. 20.50 — «Телезув» яха сатирически тележурнал (нохчий меттала).

29 октябрь.
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Б. Т. Iуйранара гимнастика. 9.30 — Б. Т. «Самукъане старташ». 10.15 — Б. Т. «Уж ладувгIаш боаца къонгаш ба» яха телевизиони дуккха серийни художественни фильм. 2-гIа сери. 11.25 — Миллионий ленински университет. «Халкъа хьал-торо лакхъяр парте экономически политика декхар да» 14.00 — Б. Т. Документальни фильмай программа. 14.35 — Б. Т. «Итт класс яккхара аттестатаца, комсомольски путевкаца». 15.05 — Б. Т. «М. Карима творчество». 15.45 — «КъайлагIара гаш» яха берашта дола художественни фильм. 17.00 — Б. Т. Художникех дола дувцараш РСФСР халкъа художник Кугач. 17.15 — «Интерклуб». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Б. Т. «Самукъане ноташ» 18.30 — Мальцев Терентия Семеновича дувц. 19.15 — Б. Т. Духовой оркестра концерт. 19.45 — Б. Т. СССР Лакхехьарча Совета депутата дош. 19.55 — Б. Т. «Уж ладувгIаш боаца къонгаш ба» яхача телевизиони дуккха серийни художественни фильма премьера. 3-гIа сери. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Б. Т. Къонача советски иллеш доахарий Ерригсоюзни конкурс» хоадамбеш дола концерт. Ригера передача 22.50 — Б. Т. Баскетболах йола дунен халкъашта юкъера турнир. МаIанах. Ленинградера передача. Пистеяьча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.00 — Комсомола хьахинна Ди. «Хьа орденаш, комсомол» яха документальни фильм. 4-гIа сери. 18.30 — «Нохч-ГIалгIайчу гIолла». Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 18.50 — Комсомола хьахиннача Денца. 19.20 — «ЗIамига бераш, шоана». 19.30 — «Коллектива социальни сурт» СССР 50 шу дизара цIерагIа Грозненски химзавод. 20.10 — Документальни фильм. 20.20 — Назрановскии Къилбаседа ХIирий Пригородни районий къахьегамхой вIашагIкхетарах йола «Вай низ доттагIалеца ба» яха кинорепортаж (гIалгIай меттала). 20.30 — Социалистически яхьа дневник.

РАДИО

28 октябрь.

6.30 — Кубанций масалах. «Октябра 40 шу» яхача совхозера передача (гIалгIай меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — «Грозненский рабочий». «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.28 — «Сердало» газета обзор. 8.25 — Халкъа ашараш. 8.40 — «Шоана, кхалнах» яха радиожурнал (гIалгIай меттала). 9.15 — Къахьегамца сий долаш ва саг. «Доарка Досуева» зарисовка (гIалгIай меттала). 9.30 — Дей тема. 9.40 — Ашараш 9.45 — Парте тIахьехамашта жоп луш. Грозненски локомотивни депора передача (гIалгIай меттала). 16.00 — СССР вежарий республикай денош. Вежараша йолча Дагестана талгIе тIа (нохчий меттала). 16.25 — «ДоттагI а хьехархо а» яха очерк (нохчий меттала). 16.45 — «Баркал хьона, доктор» Лоовах Батаевайх йола корреспонденци (нохчий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).

29 октябрь.

6.30 — «Хьайбаш Iана долкъарашца Iалашде». Сунженски районера передача (эрсий меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.28 — «Ленинан некъ» газета обзор. 7.35 — Ашараш. 8.25 — Комсомольский кагирхойн иллеш (нохчий меттала). 9.15 — «Грознефть» яхача мехкдаьттан тааяйоаккхача управлене мехкдаьттахоех йола корреспонденци (гIалгIай меттала). 9.30 — «Художественни произведенеш лакхара идей йолаш хилийтара тIехьа». Йоазонхочун Ведзижева выступлени (гIалгIай меттала). 9.50 — Ашараш (эрсий меттала). 16.00 — КПСС XXV съезда сацамаш кхоачашде. Коммунистий гуйрана йоакхонаш. «Горячеисточненский» совхозера передача (нохчий меттала). 16.15 — «Сийлахь боккхача Октябра толамашца накъагIоргда». Къахьегама рапорташ (эрсий меттала). 16.30 — «Са комсомольски къонал» яха передача (эрсий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллеи Грознеи морхаш а йолаш лоадама йоачан а йоацаш малхбоалехьара секунде 3—7 метр чIогIа мух а хьеххаш хилен фегара температура республике 2—7 градуси. Грозне 4—6 градуси йIовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ДЕЗА НОВКЪОСТИЙ!
ДIАДОЛАДЕННАД 1977 ШЕРА
«СЕРДАЛО»
ГАЗЕТА ЯЗЛУЛГА
Газета язлу бусзама ерригача отделенашка а промышленноста, транспорта гIишлошъеча предприятешкарча дешаре заведенешкарча колхозашкарча совхозашкарча учреждешкарча, общественни организацешкарча кепайоазув доаржадеча общественни уполномоченнешка а гIолла.
ГАЗЕТ ЯЗДАРА МАХ: шера — 3 сом 12 кепиги: алх бетта — 1 сом 56 кепиги.
ДИЦ МА ЛЕЛАШ «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ХАННАХЬ ЯЗЛЕ!

ТХА АДРЕС: 364051 г Грозный Ленина, 9 (3-гIа этаж) Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам — 3-39-11; бехктохкама секретара — 3-34-38; партийни вахарен культуран отдели — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30, корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051 г. Грозный ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30, корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи ереи, шоаттеи деношка

СФ05522. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография изд-ва Грозненский рабочий», Маяковского, 92. Заказ № 7995.